51 GLASILO ZZB ZA VREDNOTE NOB SLOVENIJE

januar 2020

SVOBODNA BESEDA

ZMAGA. SVOBODA. SLOVENIJA.

9 772463 821805

Poštnina plačana pri pošti 1102 Ljubljana

IZJAVA ZA JAVNOST

Slovenija časti izdajalce

Zveza združenj borcev za vrednote NOB Slovenije je z ogorčenjem sprejela informacijo o razveljavitvi obsodbe največjega izdajalca v slovenski zgodovini, zločinskega Leona Rupnika. Pod italijansko fašistično okupacijo je bil ljubljanski župan, pod taktirko nacistične Nemčije pa predsednik okupacijske pokrajinske uprave Ljubljanske pokrajine in proti koncu vojne generalni inšpektor Slovenskega domobranstva.

STRAN 7

Ilustracija: Ciril Horjak

UVODNIK

75 let zmage, osvoboditve in Slovenije!

Aljaž Verhovnik
generalni sekretar ZZB NOB Slovenije

Leto 2020 bo minilo v znamenju 75. obletnice prelomnega zgodovinskega dogodka – obletnice zmage nad nacifašizmom, ki je posledično prinesla svobodo in temelje suverenosti slovenske države! Osrednji slogan našega praznovanja bo prav geslo **»ZMAGA. SVOBODA. SLOVENIJA.«** *– tri besede z globokim pomenom pri utemeljevanju veličine dogodka svetovnega pomena. Konec druge svetovne vojne na evropskih tleh je namreč dogodek mednarodnih razsežnosti in ni samo praznik Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije. Vendar Zveza borcev kot največja veteranska organizacija praznovanja 9. maja ne bo prepustila naključju! Zato smo že lani jeseni imenovali organizacijski odbor za pripravo slovesnosti ob 75. obletnici.*

Ta obletnica je priložnost, da se pokažemo, kako spoštujemo temelje slovenske države in se znamo postaviti v bran svoje domovine. Kot mi je pred kratkim dejal častni predsednik Zveze tovariš Janez Stanovnik: »Zaradi domoljubja smo šli branit domovino, ki je država ni hotela braniti. Oblastniki so kapitulirali in pobegnili iz domovine. Narod se je dvignil in uprl! Slovenski odpor je bil občenarodni!« *Žal smo z zadnjimi dogodki znova priče spreobračanju zgodovinske resnice. Ne, to niso pravljice iz preteklosti, to so resnične zgodbe, kako so določene politične skupine in njihovi privrženci ponižno izdali slovenski narod in sodelovali z okupatorjem za ceno krvi lastnega naroda. Zveza borcev je prva poklicana, da neguje in ohranja vrednote Osvobodilne fronte slovenskega naroda. To pomeni, da ne bomo dopustili, da bi se temelji svobode, priborjene z zmago nad nacifašizmom, na katerih je nastala sodobna slovenska država, krhali ali celo sprevračali v neresnico. To bi pomenilo konec slovenske države.*

Narod, ki ne spoštuje svoje preteklosti, ni vreden prihodnosti. Tisti, ki podpirajo fašizem, nacizem ali kolaboracijo, delujejo proti temeljem slovenske suverene, demokratične in neodvisne države. So proti človekovim pravicam in svoboščinam. Partizanstvo pa je bilo edini in spontan odgovor slovenskega naroda, ki se je uprl z vsemi silami in tudi uspel. Zato smo na borce, udeležence NOB, ponosni, še bolj pa smo ponosni na to, da smo zaradi narodnoosvobodilnega boja kot slovenska država zapisani kot del svetovne protinacifašistične koalicije. To nam priznava ves svet.

AKTUALNO

Moralna in politična hipoteka Auschwitza

Še kosti žrtve so bile ponižane

Cvetka Hedžet Toth

»Če kazni ni, niti zločina, potem naj premine, kar nosi človeško ime. Naj premine ta rod, ki želi osvojiti poslednjo strmino vesolja in živ se povzpeti v nebesa, če ni poravnal pred slovesom na zemlji dolgov za to pot.« (Lojze Krakar)

Nekoč davno je Sokratova smrt pretresla Platona in nenehno se vračamo k temu motivu, namreč kako misel o smrti določa tok humanistike; danes se moramo spraševati, kako holokavst zaznamuje ta tok. Našemu svetu je žal izkustvo holokavsta mnogo bližje, zaznamovani smo z njim, kajti še vedno ne obvladujemo mehanizmov, ki lahko vsak trenutek pripeljejo do obnove tega, kar se je dogajalo po taboriščih smrti. V zgodovini, novejši še posebej je bilo ogromno trpljenja in humanistika je dolžna spregovoriti o njem; vsekakor je sramota zamolčevati to, kar pooseblja Auschwitz, namreč industrijo smrti. Kako se soočati s trpljenjem in umiranjem ljudi zaradi industrije smrti, ko »se je smrt utrudila do smrti« – po besedah našega pesnika Lojzeta Krakarja (1926–1995) v njegovi pesmi z naslovom *Auschwitz*. Od pomladi leta 1943 vse do konca vojne je bil Krakar sam taboriščnik v Dachauu in Buchenwaldu.

Še kosti žrtve so bile ponižane, beremo v *Nekropoli*, kjer njen avtor, naš tržaški Slovenec Boris Pahor (roj. 1913), sam nekdanji taboriščnik v letih 1944/45, med

Tovarna smrti – Auschwitz Birkenau

Koncentracijsko taborišče Auschwitz so sovjetske čete osvobodile 27. januarja 1945 leta. Od leta 2005 je po sklepu Generalne skupščine Združenih narodov 27. januar razglašen za »dan spomina na žrtve holokavsta«.

drugim v Dachauu in Belsen-Belsenu, opisuje pretresljivo podobo stopnišča v mauthausenskem kamnolomu: »Sto šestinosemdeset stopnic. Devet nadstropij. Zebrasta telesa se morajo vzpeti na vrh stopnišča šestkrat na dan. S težkim kamnom na ramenih. Mora biti težek, zakaj zgoraj teče ozka steza po robu prepada in tam je kapo, ki sune tistega z majhnim kamnom na rami v kamniti prepad. Previs imenujejo *Steno padalcev*. A telo lahko pade že na stopnišču, saj je telo suho in kamen težek, stopnice pa so sestavljene iz neenakih, tudi počez postavljenih kamnov. Ko se stražnikom zahoče, na vrhu stopnišča tiste, ki pravkar s težavo prisopihajo gor, odsunejo, da se zgrnejo na prihajajoče in se potem valijo navzdol beli kamni in črtasta gmota.« Kaj nam želi povedati avtor tega zapisa?

Umrlih v taboriščih ni niti v knjigi življjenja

Kje so zapisana imena ljudi, ki so tako umrli v taboriščih smrti, niti v *knjigi življenja* jih ni, in kot da bi ta sploh ne imela prostora v zgodovini. Soočenje s smrtjo zebrastih ljudi – zebrasti človek

NADALJEVANJE NA STRANI 2

NADALJEVANJE S STRANI 1

je človek brez knjige življenja – je zato najprej soočenje s strašnim breznom niča, in tu velja prisluhniti besedam srbskega pisatelja Danila Kiša (1935–1989) v njegovem delu z naslovom *Grobnica za Borisa Davidoviča* (1976): »Stari Grki so imeli spoštovanja vreden običaj: tistim, ki so zgoreli, ki so jih pogoltnila ognjeniška žrela, ki jih je zalila lava, tistim, ki so jih raztrgale divje zveri ali požrli morski psi, tistim, ki si jih v puščavi raznosili mrhovinarji, so v njihovi domovini postavljali tako imenovane *kenotafe*, prazne grobnice, kajti telo je ogenj, voda ali zemlja, duša pa je alfa in omega, njej je treba postaviti svetišče.« Vprašajmo se, kako, in morda si postavimo še bolj neprijetno vprašanje, kakšen *kenotaf* je čas po Auschwitzu postavil žrtvam industrije smrti, žrtev pa in v tem je njena strašna usoda, ostaja nema, ne more spregovoriti. Gre za žrtve, ki nimajo usode, za brezusodneže, za ljudi »z v kožo vtisnjenimi številkami« oziroma z »nebesno telefonsko številko«, kot jih v delu *Brezusodnost* (slov. prevod 2003) opisuje madžarski Nobelov nagrajenec za leto 2002 Imre Kertész (roj. 1929–2016), ki je bil sam v letih 1944/45 najprej v Auschwitzu in nato še v Buchenwaldu.

Pozaba je zločin

Lojze Krakar je v predgovoru krajše knjižice *Od tod so bežale še ptice. Dokumenti iz nacističnih koncentracijskih taborišč* (1962), zapisal, da ga je, ko se je lotil pisanja, »snov že po prvih straneh zasula. Zasula, kakor da bi pred mano vstali milijoni ljudi, ki so pustili svoj pepel v nacističnih koncentracijskih taboriščih in bi mi vsak od njih začel pripovedovati svojo zgodbo. Nenadoma se mi je zazdelo, da slišim glasove v vseh jezikih te stare Evrope: glej, da bo v tem, kar pišeš, tudi moja zgodba! In ne oznanjuj pozabe, pozaba je zločin. Izmislili so si jo tisti, ki jim je težko poslušati, kaj so nekoč počeli. Ali tisti, ki jim na tihem dajejo prav. Pa vsi tisti, ki bi sami lahko storili isto.«

Tudi v tej knjižici dobimo opis »186 stopnic smrti«, na katerih so taboriščniki pod težkimi kamni »kot svetopisemski bog padali drug za drugim. Za njimi, pred njimi in ob njih so stali esesovci, kapoji in poklicni zločinci, enaki tistim, o katerih pišejo evangelisti. In kakor ti pišejo o križevem potu – človek si ne more kaj, da ne bi primerjal –, tako pišejo preživeli jetniki iz Mauthausena o posebnih postajah ob tej poti, o postajah, kot je 'cvetlični vrt', kjer so ubijalci čakali na mimoidoče in jih na primer tako, da so jetniku ukazali, naj gre trgat rože, streljali in ubijali 'na begu'.« Je možna pot nas, ki bi – sicer najprej kot radovedni turisti – romali k tem stopnicam in prešteli vse te žrtve, jih vprašali za njihova imena zato, da jih vpišemo v knjigo življenja? O trpljenju človeka, ki se mora kot emigrant iz Avstrije

Lojze Krakar – preživel Dachau, Auschwitz in Buchenwald

v Združenih državah Amerike med vojno in še pozneje, v povojnih razmerah, soočati s holokavstom, beremo v Pahorjevem *Skarabeju v srcu* iz leta 1970 tole: »Najtemnejši dnevi njegovega življenja so bili v vojnih letih tisti, ko so listi prinašali vesti o uničevalnih sposobnostih ljudi nemškega jezika. Ob filmskih dokumentacijah kostišč in pepela, ki jih je videl po osvoboditvi, so njegovi lasje začeli siveti, njegova dotlej zravnana postava pa se je rahlo upognila. Kakor mora ga je zasledovala podoba, da je bilo

Taboriščnik, pisatelj in domoljub Boris Pahor, tudi najstarejši slovenski še živeči taboriščnik

na avstrijski zemlji tako strahotno središče človeške skaženosti, kakršen je bil Mauthausen.« Sledi zapis, kjer Pahor s svojim junakom razmišlja o tem, da smo »pravi začetniki« takrat, ko gre za poznavanje »sredstev, ki bi v človeku zatrla klice divjaštva«. Novejša zgodovina je, celo pod krinko napredka in z obilno podporo kulture, še spodbujala razbohotenje divjaštva, kot da bi napredek uma pomenil razkroj uma.

Načrtno poniževanje in skrunjenje dostojanstva

Primo Levi (1919–1987) v svojem v slovenščino prevedenem delu *Potopljeni in rešeni* (2003) piše o tem, kako so načrtno, že ob samem prihodu v taborišče, nacisti uničevali človekovo sposobnost za upiranje z zloveščim in ponižujočim obredom, ki je spominjal na najbolj krute obrede iniciacije primitivnih ljudstev, zato je »življenje v taborišču pomenilo regresijo in vrnitev k primitivnim oblikam vedenja«. Tudi sam kot preživeli taboriščnik iz Auschwitza, kamor je bil kot ujet italijanski partizan deportiran februarja leta 1944, v svojih poznejših razmišljanjih opozarja: »Naivno, absurdno in zgodovinsko neresnično je trditi, da peklenski sistem, kakršen je bil nacionalsocializem, dela iz žrtev svetnike. Ravno nasprotno, degradira jih in jih naredi sebi podobne, in to toliko izraziteje, kolikor dovzetnejše so, kolikor bolj neopredeljene, brez političnega ali moralnega ogrodja so.« Načrtno poniževanje, izguba in skrunjenje dostojanstva »z nesmiselno okrutnostjo je bilo značilno za življenje v vseh taboriščih«, zato se sprašuje, ali je holokavst prej priča »racionalnega izvrševanja nečloveškega načrta« ali izraz »kolektivne norosti«. Kot intelektualec – bil je inženir kemije – se zaveda, da je bil osnutek nacizma zelo racionalno in logično izdelan in da sta arogantnost in radikalizem uničevanja judovstva, boljševizma, komunistov, telesno in duševno pohabljenih, ciganov, socialdemokratov in slovanskih narodov bila »predrzna logika in ne norost«. Skrajni racionalizem!

Lojze Krakar je v predgovoru krajše knjižice Od tod so bežale še ptice. Dokumenti iz nacističnih koncentracijskih taborišč (1962), zapisal, da ga je, ko se je lotil pisanja, »snov že po prvih straneh zasula.

Sklicevanje na privilegije prirojene večvrednosti »nadčloveka« pomeni odpoved morali in z nastopom krutosti se po Leviju ne more nihče sklicevati na Nietzscheja, kljub njegovim pridigam o nadčloveku: »Nietzschejeve besede se mi upirajo, saj med njimi težko najdem trditev, ki ne bi bila ravno nasprotna temu, kar mislim sam. Moti me tudi njihov preroški ton, vendar se mi zdi, da nikoli ne izražajo želje po trpljenju drugega. Resda se skoraj na vsaki strani pojavi brezbrižnost, nikoli pa škodoželjnost, niti uživanje ob namernem povzročanju trpljenja.« Po Leviju vsekakor ne izhaja enačaj med Nietzschejem in nacizmom, še najmanj ne v tem smislu, da bi bil Nietzsche njegov prvi glasnik ali celo ideolog, ki ga danes smemo ali celo moramo vsak trenutek zasliševati kot nekakšnega dežurnega krivca in odgovornega za to, kar je dogajalo v tretjem rajhu z njegovim očitnim teoretskim blagoslovom. Pri tem seveda Heideggerjeva ocena Nietzscheja iz leta 1945 v njegovem Zagovoru ni nepomembna, ima celo določen trajni učinek: »Nietzscheja sicer nikoli ne smemo istovetiti z nacionalsocializmom; s temeljnega vidika prepoveduje to že Nietzschejevo stališče proti antisemitizmu in njegov pozitivni odnos do Rusije. Toda na višji ravni je spoprijem z Nietzschejevo metafiziko spoprijem z nihilizmom, ki se je vedno jasneje izkazoval v fašizmu kot eno izmed njegovih političnih oblik.«

Kar se je dogajalo, vse tja do katastrofalnih razsežnosti, in kar je postalo zgodovina, s katero se mi soočamo danes in se pri tem smejimo ob pogledu na Hitlerjevo podobo, se »lahko spet zgodi; to je bistvo tega, kar imamo povedati«, svari Levi. V tem je prepričljiv in njegovo delo *Potopljeni in rešeni* je kot klic, naj se Auschwitz nikdar več ne ponovi, in za kaj takega smo soodgovorni vsi, že na ravni vzgoje in izobraževanja v zgodnjem otroštvu. Če govorimo o etizaciji sveta v zdajšnjih razmerah, je ta etika v marsičem bistveno zaznamovana z novim kategoričnim velelnikom (imperativom), ki zahteva: *nikdar več Auschwitza.*

AKTUALNO – Pred 75 leti je bilo osvobojeno uničevalno nemško taborišče na Poljskem

Slovenski krik upora v Auschwitzu

Za zloglasno taborišče Auschwitz-Birkenau sem zelo pozno izvedel. To je bilo v šestdesetih letih prejšnjega stoletja, ko sem še kot dijak drsal klopi novogoriške gimnazije. V tistih letih so nastopali kantavtorji, ki so protestirali zoper vojno ali kakšno drugo zlo človeštva.

V Italiji je takrat nastopila skupina I nomadi in predstavila pesem Otroku v vetru, Il bambino nel vento. Ta pretresljiva skladba obnavlja usodo otrok, ki so umrli v Auschwitzu in zdaj njihova telesa, spremenjena v dim, prenaša veter. Besedilo med drugim pravi: »… je čudno in ni mi uspelo, da bi se smehljal tu v vetru …« Takrat sem začel veliko razmišljati o Auschwitzu pa tudi o drugih taboriščih. Ko sem v letu 1986 srečal Borisa Pahorja, je moje dojemanje taborišènega sveta krajev krematorijev, kot pravi tržaški pisatelj, postajalo konkretnejše. V njegovem taborišču, čudovito opisanem v delu Nekropola, sem na zelo konkreten način prvič srečal plinske celice in krematorijske peči, ki so napovedovale pozneje še bolj dodelane tehnologije ubijanja. Ob

Evgen Bavčar

prebiranju Borisa Pahorja mi je postalo jasno, da je tudi po Auschwitzu mogoče pisati poezijo in le literarno romaneskno prikazati dogajanja, rekel bi ples ničesar v senci krematorijskih peči, čeprav sloviti nemški filozof Adorno pravi, da bi bilo to po Auschwitzu barbarsko. Še mnogi avtorji se upirajo tej tezi. V tej perspektivi je naravnost presunljiva poezija Paula Celana, doma iz kraja Černovcy v Bukovini. Njegova mati (sam se opredeljuje kot sin mrtve matere) je končala v romunskem nacističnem taborišču. V pesmi Fuga smrti metaforično prikaže usodo taboriščnikov kot bivanje v grobovih, izkopanih v zraku, tam, kjer ljudje niso na tesnem, kjer ne trpijo prostorske stiske. Tudi on misli na trupla kot skupina I nomadi, na trupla, ki postajajo dim, ki se iz Auschwitza dviga v nebo.

Ob vseh teh spoznanjih tragedije naše polpretekle zgodovine me je naravnost pretreslo pričevanje Slovenke z Goriškega, ki je skupaj z 2432 Slovenci in Slovenkami okušala Auschwitz-Birkenau. Pripovedovala je, kako so mlada dekleta pela, da so se opogumljala ob spopadu s smrtjo, ko so že izgubila vso individualnost in bila zreducirana na preprosto številko. Torej se je v ledeno mrzlo nebo nad Auschwitzem dvigala slovenska pesem, krik pogumnih deklet, ki so kot Boris Pahor vedela, da vodi pot iz taborišča skozi krematorijski dimnik. Prav bi bilo, da bi se Slovenci še dolgo spominjali tega nenavadnega krika po svobodi iz mladih grl. Naša dolžnost je, da to pesem ponesemo v evropsko zavest o najbolj temni strani naše zgodovine. Ob 75. obletnici osvoboditve Auschwitza z Rdečo armado bi želel, da bi spomin na petje v senci krematorijskih peči še dolgo pozvanjal v našem spominu, odmeval v njem ob nenehni grožnji dima pozabe. Naj nam spomin na glas upornic iz Auschwitza služi za spodbudo ob plemenitih dejanjih, ki jih označujemo kot nujno nalogo spominjanja.

Paul Celan je v pesmi Fuga smrti metaforično prikaže usodo taboriščnikov kot bivanja v grobovih, izkopanih v zraku, tam, kjer ljudje niso na tesnem, kjer ne trpijo prostorske stiske.

Dddr. Evgen Bavčar

PESEM

Vzkalite, trave

Kot pesem med kaznilniškimi zidi,
Od celice do celice močnejša,
Doni z mogočnim glasom skozme: pridi
Čez svet pomlad, od ognja bomb svetlejša!

Vzkalite, trave, v čisti veriu vernih,
Razširi vrtnica, svoj vonj v vesolje,
In mravlja, ta zemljan najbolj nemirni,
Naj mirno teka čez cvetoče polje.

Lojze Krakar

(Iz zbirke Poldan, izdala Cankarjeva založba v Ljubljani, 1980, v nakladi 1000 izvodov)

SVOBODNA BESEDA
www.svobodnabeseda.si

KOLUMNA

dr. Martin Premk

Čudoviti zahodni svet

Ker nam še vedno nenehoma nasilno vcepljajo nazore, da je čudoviti zahodni svet edina mogoča oblika raja na zemlji, le malokdo ve, da je v Zahodni Nemčiji od petdesetih let prejšnjega stoletja dalje javno delovalo združenje HIAG (Hilfsgemeinschaft auf Gegenseitigkeit der Angehörigen der ehemaligen Waffen-SS), društvo za »skupno pomoč nekdanjim pripadnikom oboroženega SS«. Vodje in ustanovitelji so bili nekdanji visoki esesovski poveljniki, vsi po vrsti so imeli na grbi nešteto vojnih zločinov.

Med drugimi sta bila med voditelji te združbe brigadir SS Kurt Mayer, poveljnik zloglasne SS-divizije Hitlerjugend, in general SS Paul Hausser, poveljnik 2. SS--oklepnega korpusa, ki je jeseni 1943 divjal tudi po Sloveniji. Cilji združenja HIAG niso bili samo »skrb« za nekdanje esesovce, temveč je združba načrtno želela pravno in zgodovinsko »oprati« oboroženi SS vsakršne krivde za zločine. Ker so bilo vodilni v tej združbi vplivni ljudje, ki so poznali marsikoga na visokem položaju v politiki ali gospodarstvu, so imeli na voljo precej sredstev za svoje delovanje. Poleg političnega vplivanja in raznih javnih nastopov je bila glavna dejavnost združenja založništvo, izdajali so svoj časopis in objavili veliko število knjig, ki so olepševale podobo SS. S svojim delovanjem so s pomočjo zgodovinskega zanikanja, spreobračanja in opravičevanj želeli prikazati oboroženi SS v romantični podobi kot »elitne« in vrhunsko izurjene ter izjemno pogumne vojaške enote, ki so se »pošteno« in viteško bojevale in nikdar niso zagrešile vojnih zločinov, če pa že, so bile te le »napake nekaterih posameznikov«.

Pri svojem delu so bili precej uspešni, v času hladne vojne so imeli tudi tiho podporo nemških oblasti, čeprav naj bi bil v Zahodni Nemčiji opravljen proces »denacifikacije«. Vendar je bila zaradi takratne »nevarnosti z vzhoda« ta opravljena le navidezno in površinsko. Zato očitno nikogar ni motilo, da je bila celotna SS vključno z oboroženim SS na procesih v Nürnbergu spoznana za zločinsko organizacijo. Združenje HIAG po oceni zahodnonemških oblasti »ni predstavljalo nevarnosti za demokracijo«, precejšnje število nekdanjih esesovcev pa je politikom predstavljalo pomembno število volilnih glasov. Združenje HIAG je bilo dejavno do začetka devetdesetih let prejšnjega stoletja ravno do časa, ko je tudi samostojna Slovenija postala del čudovitega zahodnega sveta. Morda se nismo tega zavedali takoj, vendar smo takrat tudi mi dobili združbo ali združbe nekdanjih esesovcev, ki želijo domobrance (ki so delovali pod okriljem SS) oprati vsake zgodovinske in celo pravne krivde in zločinov. Zadnji poskus pranja krivde in spreobračanja zgodovine je razveljavitev sodbe Leonu Rupniku zaradi »procesnih napak«. Ne glede na zlorabo sodišč in birokratsko-pravniška zavajanja bo Rupnik za vedno ostal na napačni strani zgodovine kot največji izdajalec, ki je v najtežjih trenutkih našega obstoja poosebljal hlapčevstvo, izdajo in boj zoper lastni narod. Žal pa razveljavitev sodbe Rupniku ni osamljen primer, ki ga lahko spregledamo, temveč del dolgotrajnega načrta spreobračanja in zanikanja zgodovinske resnice v prid domobrancem in Cerkvi. Seveda gre za zlorabo zgodovine v politične namene, pri čemer zgodovinska dejstva niso pomembna. Za dosego ciljev oziroma pridobivanje volivcev na podlagi širjenja sovraštva, nestrpnosti in neznanja so dovoljena vsa sredstva.

Ne glede na zlorabo sodišč in birokratsko-pravniška zavajanja bo Rupnik za vedno ostal na napačni strani zgodovine kot največji izdajalec, ki je v najtežjih trenutkih našega obstoja poosebljal hlapčevstvo, izdajo in boj zoper lastni narod.

Pri »primeru Rupnik« njegovih dejanj ne more izbrisati nobena knjiga ali sodišče, zato je več kot očitno, da je sodišče tako razsodbo sprejelo zaradi političnih razlogov, predvsem zaradi preusmerjanja pozornosti od drugih težav in delitve ljudi. Pri tem je političnim izbrancem prav malo mar, da se s takim spreobračanjem zgodovine dela dolgoročna in težko popravljiva škoda lastnemu narodu. Pljuvanje po lastni zgodovine in razdvajanje ljudi sta voda na mlin tujcem, ki niti najmanj ne bi oklevali, da bi se polastili kakšnega kosa naše zemlje, saj v zgodovini tudi nikoli niso. A ko smo pred slabimi tridesetimi postali del čudovitega zahodnega sveta, so svoj glas spet privzdignili tisti, ki so bili že med drugo svetovno vojno pripravljeni našo zemljo in ljudi za svoje male koristi prodati nacistom. S svojim vplivom so dosegli razveljavitev sodbe. Razveljavljanje sodb razvpitim vojnim zločincem je početje, ki si ga nekoč niso upali privoščiti niti najbolj totalitarni režimi in najvačji diktatorski trinogi. Sicer pa danes tudi »demokratični« evropski parlamenti sprejemajo deklaracije o zgodovini, s katerimi ne samo po svoje razlagajo zgodovino, temveč kar na novo določajo zgodovinska dejstva. Očitno je v čudovitem zahodnem svetu barantanje in zlorabljanje zgodovine del vsakdanjega nasilnega zavajanja ljudi, da se jih lahko lažje drži v suženjstvu gospodarskega izkoriščanja in odvrača njihovo pozornost od resničnih težav.

OBLETNICA – Franc Štoka - Rado

Revolucionar s Kontovela

Lani 25. avgusta je minilo 50 let od smrti zamejskega rojaka Franca Štoke. Rodil se je leta 1901 kot četrti otrok v sedemčlanski družini očetu Jakobu Štoki in materi Mariji Gerlanc. Mladost je preživel v rodnem Kontovelu in na morju pod njim. Zaradi pomanjkanja denarja je po opravljeni šestletki na Proseku zapustil šolske klopi. Dela na kmetiji je bilo dovolj, a še najraje je hodil ribarit z očetom in njegovimi prijatelji. Kontovelski ribiči so ga vzeli za svojega – z njimi je rasel, ribaril, poslušal življenjske izkušnje starejših mož, vsrkaval njihove življenjske modrosti.

Ko je prva svetovna vojna v svoj vrtinec potegnila očeta in starejšega brata, je odgovornost za družino kljub mladosti padla na njegova pleča. Konec vojne je prinesel v že tako revne kraje tudi novo državo, ki je primorskim Slovencem eno mačeho zamenjala z drugo, še slabšo, še krutejšo. Franc se je hotel izogniti služenju v italijanski vojski in je pobegnil v Kraljevino Jugoslavijo. Ker državljanstva ni dobil, je bil vrnjen italijanskim fašističnim oblastem. Moral je k vojakom, v mornarico v Livorno, po odsluženem vojnem roku se je vrnil na rodni Kontovel. Družil se je s pomembnimi nabrežinskimi, kriškimi in domačimi komunisti: Ivanom Regentom, Leopoldom Caharijo, Albertom Sulčičem, Jožefom Pertotom. Leta 1921 je postal član italijanske komunistične partije (KPI).

Pred fašisti emigriral v Argentino

Sledila so nova razočaranja nad ljudmi, socialnimi razlikami, narodnostnim vprašanjem. Leta 1928 je Franc pred fašističnim preganjanjem emigriral v Argentino, kjer je deloval izključno kot politični delavec. Po prihodu v Buenos Aires je bil sprejet v jugoslovansko komunistično sekcijo in samodejno še v takrat še legalno argentinsko komunistično partijo. Zaradi organiziranja in širjenja protidržavnega delovanja je argentinska policija sklenila, da ga kot nezaželenega izžene in vrne Italiji. In tako ga leta 1933 argentinska policija izgnala nazaj v Italijo. Posebna konfinacijska komisija ga je obsodila na pet let konfinacije na otoku Ponza. Tam je politično deloval v skupini italijanskih, slovenskih in hrvaških protifašistov. Zaradi organiziranja vsesplošne vstaje je bil skupaj z goriškim komunistom Jožetom Srebrničem in miljskim komunistom Natalejem Kolaričem obsojen na tri in pol leta zapora Poggioreale v Neaplju. Tam je presedel 14 mesecev. Pozneje je bil konfiniran na otok Ventotene. V konfinaciji je ostal vse do padca fašizma 25. julija 1943. Osovraženi otok je zapustil z manjšo ladjico oziroma čolnom na jadra in še pred kapitulacijo Italije srečno priplul do kontovelskega portiča, do doma svoje mladosti.

V spomin na njegovo revolucionarno življenje in prispevek k razvoju slovenskega ribištva od leta 1979 pred izolskim mandračem stoji njegov doprsni kip z napisom Štoka Franc - Rado – ribič in revolucionar. Za spominsko obeležje lepo skrbijo občina, borci za vrednote NOB in mladina.

Franc Štoka kot govornik na prvomajski proslavi na Socerbu 1950

Povabljen je bil v okrožni komite KPS za Kras, kjer so mu poverili komisarstvo novoustanovljenega Tržaškega bataljona, ki je štel približno 300 novincev, Tržačanov, Tržičanov in Kraševcev. Pozneje je prevzel mesto komisarja 1. bataljona Kosovelove brigade.

Prvi meseci 1944 so bili za tržaško narodnoosvobodilno gibanje izredno težki: neznosen teror posebnih oddelkov SS, inšpektorata za javno varnost, ki ga je vodil zloglasni krvnik Collotti, številne izdaje, strahovita mučenja, streljanje simpatizerjev odpora, smrt zakoncev Vuk, ki ju je ubila črna roka. A vse to svobodno mislečih ljudi ni omajalo. Tudi Franca Štoke ne, ki sta mu vodstvi KPI in KPS naložili, da skupaj z dr. Antonom Vratušo oživi organizacijo Delavske enotnosti v Trstu.

Razvoj dogodkov, ki so sledili, je nedvomno zahteval ustrezne priprave, tako vojaške kot politične. Na Primorskem in v Trstu je bilo to izredno pomembno, saj se je računalo s političnimi zapetljaji zaradi teženj, da se vsebinsko in ozemeljsko okrne zmaga partizanske vojske. Zato je štab IX. korpusa avgusta 1944 ustanovil Komando mesta Trst z namenom, da se vzpostavi vojna oblast v mestu. Za komandanta je bil imenovan Rudi Greif, za komisarja pa Vinko Šumrada, ki pa ga je februarja leta 1945 zamenjal Franc Štoka.

Franc Štoka - Rado je pri organizaciji štaba komande mesta Trst dokazal vso svojo revolucionarno predanost in mobilizacijske sposobnosti. Kot komisar komande mesta Trst je odigral eno najpomembnejših vlog med samo vstajo in osvobajanjem mesta, ko so enote 4. armade JLA uničevala sovražnikova oporišča. 1. maja 1945 je bil Trst tako rekoč osvobojen.

Dobrodošlica novozelandskemu generalu

Naslednji dan se je Štoka pogajal s štabnim oficirjem nemške vojske, ki je računala s predajo anglo-ameriški vojski. Trdim pregovorom glede predaje sta postopek olajšala zvijača z vozilom Rdečega križa kakor tudi njegov brezpogojni ultimat. Predaja nemške vojske je bila uspešno izpeljana. Proti večeru istega dne je Štoka dobil nalogo, da pred vstopom v mesto pozdravi novozelandskega generala Freiberga, takratnega področnega komandanta zavezniške vojske. Štoka mu je izrekel dobrodošlico in ga pozdravil v osvobojenem mestu, zavezniški general pa je izrekel čestitke komandi mesta in enotam JLA za zmago nad okupatorsko vojsko.

Junija se je morala JLA zaradi mednarodnih spletk umakniti iz Trsta. Začeli so se aretacije sindikalnih predstavnikov, mučenja, padle so prve žrtve pod streli fašistov ali policije. Demokratične sile so odgovorile z 12-dnevno stavko, zavezniška vojaška uprava je zahtevala, da se organizatorjem sodi. Franc Štoka kot član stavkovnega odbora in eden od organizatorjev stavke se je skupaj s somišljeniki umaknil v Koper, v takratno cono B. Po nalogu partije se je Štoka decembra 1948 s člani stavkovnega odbora vrnil v Trst. Anglo-ameriške oblasti (ob zahtevku fašističnih oblastnikov) so si močno prizadevale, da bi Štoko in sodelavce aretirali in predali sodišču. To se je v resnici tudi zgodilo.

Po izpustitvi iz zapora je Franc Štoka prevzel vse dotedanje funkcije v raznih organizacijah in je še naprej politično deloval. Budno je spremljal vse faze mednarodnega dogajanja okrog prihodnosti STO vse do leta 1954, ko je pomembno sodeloval pri ustanovitvi osrednje politične organizacije Slovencev v Italiji, Slovenske kulturno-gospodarske zveze. Leta 1961 se je Franc Štoka z družino preselil v Ljubljano, kjer je vse do upokojitve služboval v sekretariatu za promet pri Izvršnem svetu SR Slovenije, deloval pa je tudi v Zvezi borcev.

Miha Grobelnik

(Povzeto po virih: Revolucionarna pot Franca Štoke - Rada, Primorski dnevnik 1979, arhiv CK ZKS, Mojih 50 let v politiki.)

SVOBODNA BESEDA je glasilo ZZB za vrednote NOB Slovenije za domoljubna, socialna, gospodarska, politična, zgodovinska in kulturna vprašanja doma in po svetu. Izhaja vsak zadnji petek v mesecu.

Izdajatelj: ZZB za vrednote NOB Slovenije
Zanj: Marijan Križman, predsednik
Uredniški odbor: mag. Blaž Kavčič (predsednik) dr. Maca Jogan, Metka Mencej, Mitja Meršol, dr. Cvetka Hedžet Tóth
Odgovorni urednik: Janez Alič
telefon: 041 686 322
elektronski naslov: svobodna.beseda@gmail.com
Oblikovanje: Vid Brezočnik
Jezikovni pregled: Mirjam Furlan Lapanja

Naslov uredništva in naročnin:
ZZB za vrednote NOB Slovenija,
Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana
telefon: (01) 434-44-45; fax: (01) 434-41-17
romana.jemec@zzb-nob.si

SPOROČILA – Resolucija Evropskega parlamenta

Žalitev za žrtve fašizma in nacizma

Mednarodni komite Buchenwald Dora (IKBD) izraža globoko zaskrbljenost zaradi resolucije Evropskega parlamenta 19. septembra 2019 o pomenu evropskega spomina za prihodnost Evrope.

IKBD meni, da je besedilo te prve resolucije novoizvoljenega Evropskega parlamenta o vlogi zgodovinskega spomina za izobraževanje mladih in gradnjo svobodne in demokratične Evrope nevzdržna žalitev za žrtve fašizma in nacizma kakor tudi za graditelje mirne, demokratične in svobodne Evrope. Omenjena resolucija je upravičena le v zadnjem delu besedila o naraščanju sovražnosti do drugačnih v Evropi. Poziva k prepovedi neofašističnih in neonacističnih skupin. Poudarja tudi, da bi morala tragična preteklost Evrope še naprej služiti kot moralni in politični navdih za soočanje z izzivi današnjega sveta, vključno z bojem za pravičnejši svet, ustvarjanjem odprtih in strpnih družb ter skupnosti, ki vključujejo etnične, verske in spolne manjšine, ter z zagotavljanjem evropskih vrednot za vse. Resolucija ostaja plod nezdravih kompromisov in razvija napačne in nesprejemljive argumente, ki zlorabljajo zgodovinsko resnico. Zato IKBD zahteva takojšen umik resolucije.

V imenu preživelih taboriščnikov vseh narodov, žrtev Buchenwalda in njegovih 139 zunanjih taborišč in v imenu vseh žrtev nacističnega barbarstva IKBD meni, da je besedilo resolucijo Evropskega parlamenta 19. septembra 2019 o pomenu evropskega spomina za prihodnost nesprejemljiva žalitev spomina na žrtve nacifašizma in vse tiste, ki so se bojevali za humano Evropo, in to resolucijo kategorično zavrača. IKBD meni, da gradnja evropskega zavedanja o preteklosti za prihodnost Evrope ne sme »počivati« na zamolčanju vseh kršitev človekovih pravic in kršitev svoboščin. Spoštovati se mora zgodovinska resnica, brez prirejenih primerjav ali političnega amalgamizma.

Mednarodni komite Buchenwald Dora, Pariz - Weimar, 8. oktober 2019.

Boris Nemec, član IKBD

SPOROČILA – Odziv ZZB NOB Slovenije

Fašistična skrunitev slovenskih žrtev

Množična udeležba slovenskih in italijanskih protifašistov na komemoraciji na Opčinah, kjer so pod streli fašistov kot žrtve drugega tržaškega procesa padli Pinko Tomažič, Ivan Ivančič, Viktor Bober in Ivan Vadnal, dokazuje, da se napredna demokratična javnost zna odzvati na izzivanje in poskuse potvarjanja zgodovinske resnice, kar počnejo člani skupine Casa Pound. Ti so namreč na predvečer spominske slovesnosti na Opčinah in v okoliških vaseh nalepili plakate, na katerih slovenske žrtve označujejo za teroriste! Njihova dejanja kažejo na namerno izkrivljanje zgodovinskih dejstev in celo na nepoznavanje zgodovinskih okoliščin, saj so predstavniki Casa Pound v izjavi za tržaški tisk dejali, da so ustreljeni na Opčinah leta 1941 izvajali povojne poboje po letu 1945 in so krivi. To je zgodovinski absurd!

ZZB NOB Slovenije podpira zahtevo italijanske zveze partizanov VZPI - ANPI, da pristojne oblasti takoj ukrepajo proti vsem dejanjem, ki po svoji vsebini poveličujejo fašizem, saj italijanska zakonodaja formalno ne dopušča poveličevanja fašizma in njegovih zločinov. Vsa demokratična in miroljubna javnost zato pričakuje, da bodo pristojni organi ukrepali in sankcionirali izvajalce navedenih dejanj!

Ta fašistični napad na slovenske žrtve je hudo prizadel vso slovensko javnost na tej in oni strani meje. Zgodovinski revizionizem tako ni samo sredstvo za politične polemike, temveč z zaničevanjem protifašističnega odpora ruši temelje pridobljene demokracije in človekovih svoboščin. V krajih ob meji pa ta dejanja pomenijo nevarnost za poslabšanje odnosov med sicer prijateljskima državama, Slovenijo in Italijo!

Zato Zveza združenj borcev za vrednote NOB Slovenije pričakuje, da se bodo odzvali tudi slovenski državni organi in najvišji predstavniki slovenske države.

Marijan Križman,
predsednik ZZB NOB Slovenije

DOGODKI

V predsedniški palači tisoč obiskovalcev

Ob državnem prazniku 26. decembra, dnevu samostojnosti in enotnosti, je Urad predsednika Republike Slovenije pripravil dan odprtih vrat. Predsednik Republike Slovenije Borut Pahor in gospa Tanja Pečar sta sprejela okrog tisoč obiskovalcev.

»Iskreno rečeno sem ganjen, ker ste se danes v takem številu zbrali v Predsedniški palači. To je bil naš namen, ko smo se pred šestimi leti odločili, da odpremo vrata Predsedniške palače in povabimo ljudi, da si jo ogledajo,« se je predsednik Pahor zahvalil množici obiskovalcev, ki so prišli v Predsedniško palačo praznovat državni praznik. Poudaril je, da palača odraža našo državnost in identiteto, predsednikovo poslanstvo pa je, da se trudi predstavljati vse državljanke in državljane.

V nadaljevanju nagovora je predsednik Pahor spomnil na znamenite besede dr. Franceta Bučarja ob razglasitvi rezultatov plebiscita. »Kot narod smo bili verjetno v najbolj prelomnem trenutku zgodovine,« je poudaril, saj smo tedaj kot narod stopili skupaj in enotno glasovali za to drzno in pogumno odločitev. »Nikoli prej in nikoli pozneje nisem imel od blizu priložnosti spremljati politike v tej svoji lepoti, kot je bila takrat,« se je spominjal tedanje politike, ki je ustvarjala nekaj novega, pravičnejšega, svobodnejšega in je navdajala ljudi z velikim upanjem ne glede na razlike med njimi.

Praznični kulturni program so tokrat pripravili imenitni harmonikarji. Denisu Novatu, prvemu slovenskemu svetovnemu prvaku na diatonični harmoniki, sta se pridružila zdajšnji svetovni prvak Dominik Innerkofler in David Beletić, dobitnik zlatega priznanja na letošnjem svetovnem prvenstvu, ki je septembra letos v Portorožu potekalo pod častnim pokroviteljstvom predsednika republike.

Dnevi odprtih vrat so postali priljubljena oblika praznovanja in počastitve državnih praznikov za vse generacije. Do zdaj je predsedniško palačo obiskalo okrog 25.000 obiskovalcev vseh starosti, tudi iz tujine.

Vir: Urad predsednika republike,
foto: Daniel Novakovič/STA

SPOROČILA – Težave slovenskih upokojencev

Stanje socialne oskrbe je kritično

Leta 1990 je Generalna skupščina Združenih narodov 1. oktober razglasila za mednarodni dan starejših. Teoretično so pravice starejših enake pravicam drugih starostnih skupin, v praksi pa pogosto ni tako. Pod »krinko« zmanjšanih psihofizičnih sposobnosti ali drugih oviranosti so starejši vse prevečkrat podvrženi odločanju o svojih pravicah, tudi na primer o tem, kako bodo preživeli starost. Pravica do dostojnega preživljanja starosti oz. oskrbe – v domačem okolju ali v ustrezni ustanovi – in pravica do avtonomnega odločanja o tem sta temeljni človekovi pravici. Tudi zato je varuh človekovih pravic močan glas vseh tistih, ki se jih ne sliši ali je njihov glas prešibak. Ob svojih obiskih v domovih starejših občanov in v drugih socialnovarstvenih zavodih – tudi v okviru državnega preventivnega mehanizma – varuh Peter Svetina namreč ugotavlja, da je zdajšnje stanje socialne oskrbe kritično. Ob današnjem mednarodnem dnevu starejših zato poziva vlado in zakonodajalca, da čim prej sprejmeta učinkovite sistemske rešitve.

Vsak peti Slovenec zaradi starosti ali zdravstvenega stanja potrebuje pomoč drugih. Zaradi pomanjkanja kapacitet v domovih za starejše, zaradi predragih storitev in posledično zaradi njihove neenake dostopnosti za vse, ki jih potrebujejo, pa varuh človekovih pravic pogosto ugotavlja kršenje načela socialne države. Peter Svetina: »To je druga najpogostejša kršitev, ki jo ugotavljamo. Prepogosto je prizadeto človekovo dostojanstvo, ko posameznik in njegova družina nimata osnovnih možnosti za zadovoljevanje svojih temeljnih potreb ali sta pahnjena v revščino. Med najbolj ogroženimi so prav starejši, znotraj zaprtih zidov pa so kršitve še pogostejše.« Po mnenju varuha Svetine je zato nujna celovita ureditev dolgotrajne oskrbe. Problematika čakalnih dob in zasedenosti domov je po oceni Svetine posledica pomanjkanja alternativ. Rešitev ne vidi v povečanju zmogljivosti v institucijah, ampak v korakih v smeri deinstitucionalizacije.

Varuh že več let opozarja tudi, da so zdajšnji kadrovski normativi za zdravstveno in negovalno osebje v domovih za starejše nezadostni glede na vse večje potrebe po oskrbi in pomoči ter zahtevnejši zdravstveni negi, ki jo potrebujejo uporabniki. Iz prejetih pobud, ki se nanašajo na zaračunavanje storitve institucionalnega varstva, in na podlagi obiskov domov za starejše varuh prav tako ugotavlja, da je veljavni način zaračunavanja storitev nepregleden. Nabor storitev, ki je vključen v isto kategorijo oskrbe, namreč ni v vseh domovih enak, različna pa je tudi pogostost izvajanja posamezne storitve. Tako je ponekod za storitev, ki je sicer vključena v oskrbo, treba doplačati, če se jo izvaja bolj frekventno, cena pa je v tem primeru prepuščena izvajalcu. Drugod pa se na primer dodatne storitve ne zaračunajo, čeprav so na ceniku, kar je po mnenju varuha nedopustno.

Vir: Varuh človekovih pravic

KOLUMNA

Jože Poglajen

Privid pomembnosti

Ne zgodi se vsak dan, da nacionalna televizija več kot polovico osrednjega dnevnika nameni enemu samemu dogodku. To »čast« si je na hrvaški televiziji v začetku tega meseca prislužil dan, ko je Hrvaška od Fincev prevzela šestmesečno predsedovanje Svetu Evropske unije. Ob tem za Hrvaško »zgodovinskem« dogodku ni bilo ne konca ne kraja vznesenim besedam, slavnostnim večerjam, sprejemom, koncertom in tiskovnim konferencam, na katerih smo v glavnem poslušali hvalnice o tem, kako je Hrvaška v šestih letih postala ena najuspešnejših članic EU.

A ni šlo za zgodovinski dogodek, temveč za nekaj, kar se je v Uniji zgodilo že 120-krat. Res pa je, da so Hrvati po načelu rotacije prišli na vrsto prvič. Morda je prav zato v Zagreb pripotovalo vse, kar v EU kaj pomeni: od predsednice Evropske komisije, komisarjev, predsednika Evropskega parlamenta do predsednika Evropskega sveta in še množice višjih uradnikov v institucijah EU. Velika večina z letali, kar je pravzaprav posmeh osrednjemu cilju Evropske komisije in tudi tega predsedovanja, to je zmanjšanju izpustov toplogrednih plinov v ozračje.

Ko je zavesa nad to predstavo za hrvaško javnost padla, je prišel trenutek streznitve. Namreč, ko je hrvaški premier Plenković v Strasbourgu predstavljal prednostne naloge hrvaškega predsedovanja, so bili poslanski sedeži v dvorani Evropskega parlamenta bolj kot ne prazni! Hrvaška televizija prazne dvorane seveda ni kazala. Poslancev ti rituali polletnih predsedovanj posameznih članic »svetu ministrov članic EU« očitno ne zanimajo, prav tako tudi ne medijev, razen tistih v državi »predsednici«. TV Slovenija je denimo začetku hrvaškega predsedovanja namenila dobri dve minuti osrednjega dnevnika. Tudi sicer velja, da bi – če bi vprašali povprečno razgledanega prebivalca

Statistika beleži, da se v pol leta predsedovanja zvrsti do 50 zasedanj ministrskih svetov, k čemur je treba prišteti še od 1500 do 2000 sej delovnih teles posameznega sveta in še nezanemarljivo število sestankov, ki potekajo v različnih neformalnih oblikah.

Slovenije o tem, katera država je pred Hrvaško predsedovala Svetu EU – dobili bolj malo pravilnih odgovorov, da so to bili Finci, pred njimi pa Romuni. Prvi leta 1958 – pa Belgijci. A dosti drugače kot zdaj na Hrvaškem ob prvem predsedovanju v prvi polovici leta 2008 ni bilo niti v Sloveniji. Takratna Janševa vlada tudi ni izpustila nobene priložnosti za samohvalo. In Janša je še leta pozneje ponavljal, kako je bila njegova vlada uspešna pri predsedovanju, čeprav v tistem obdobju EU ni doživela kakšnega napredka. Slovenija pa tudi ne.

Ti samovšečni piarovski vložki strankarskih elit seveda ne pomenijo, da je predsedovanje Svetu EU – to je desetim svetom ministrov članic – nepomembna stvar ali zgolj politični turizem. Statistika beleži, da se v pol leta predsedovanja zvrsti do 50 zasedanj ministrskih svetov, k čemur je treba prišteti še od 1500 do 2000 sej delovnih teles posameznega sveta in še nezanemarljivo število sestankov, ki potekajo v različnih neformalnih oblikah. A nihče ne ve, koliko od tega je koristnega in koliko praznega teka evropskih mlinov. Resnih analiz ni. Na teh sestankih se v glavnem premlevajo predlogi Evropske komisije. O nekaterih zadevah tudi odloča, večina pomembnejših odločitev pa je v rokah parlamenta, komisije in Evropskega sveta, to je sveta šefov držav članic, posredno tudi 90.000 lobistov, kolikor jih je registriranih pri EU. Sveti ministrov so torej zgolj nekakšen prvi filter odločanja v EU. Zato je evforija ob predsedovanju povsem odveč.

Slovenija bo štafetno palico predsedovanja iz rok Portugalcev spet prevzela julija 2021. To bo za Šarčevo vlado, kot kaže, zaradi očitne nezmožnosti, da bi končno uredila zdravstvo, obrambo, volilni sistem in še kaj, eden večjih projektov. Priprave so se že začele, sodeč po načrtih ne tako pompozno kot na Hrvaškem. Za določen čas nameravajo zaposliti 350 ljudi, del njih tudi za stalno, kot nekakšno kadrovsko rezervo. Večjai bremena pa bodo morali prevzeti uradniki po posameznih ministrstvih, državni protokol in policija. Največ sestankov bo sicer v Bruslju, vendar pomemben del tudi doma, predvsem v nekdanji Titovi rezidenci na Brdu, pa tudi v Ljubljani in drugih večjih slovenskih krajih. Vse skupaj naj bi nas stalo 80 milijonov evrov.

Vsebina več tisoč sestankov je že vnaprej določena in nanjo predsedujoča članica nima večjega vpliva. Največ energije, časa in denarja bo torej treba nameniti organizaciji. Zato kakšne večje mednarodne odmevnosti slovenskega predsedovanja – tako kot tudi drugih – ni realno pričakovati. Morda bi še najbolj odmevala – resda precej drzna – odločitev Slovenije, da se predsedovanju odpove in s tem sproži resno razpravo o spremembi mehanizmov odločanja v Uniji. Navsezadnje že vrabci na strehah Bruslja čivkajo, da je v Evropski uniji treba nekaj spremeniti, in to v smeri bolj demokratičnega in predvsem vsaj na izhodišču bolj enakopravnega (so)odločanja članic v Uniji, katerega pomemben del naj bi bilo rotacijsko predsedovanje. Zdaj je to prej ko ne zgolj privid soodločanja, ki nas dokaj veliko stane.

ZVEZA KOROŠKIH PARTIZANOV – 100. obletnica koroškega plebiscita

Spoštljivo spominjanje

Leto 2020 bo za Koroško, Avstrijo in seveda tudi Slovenijo leto številnih obletnic pomembnih zgodovinskih dogodkov. Tako se bomo spominjali stoletnice plebiscita, ki je zaznamoval usodo in razvoj koroških Slovencev in tudi sožitje med Nemci in Slovenci v deželi. Ta dogodek pa je seveda močno vplival in vpliva na odnose med Avstrijo in Jugoslavijo oziroma danes med Slovenijo in Avstrijo.

Dejstvo je, da je ta plebiscit koroške Slovence odtrgal od matičnega naroda in se morajo v Avstriji še vedno bojevati za svoj obstoj. S plebiscitom 10. oktobra 1920 so koroški Slovenci postali etnična manjšina v republikanski državi Avstriji, ki se je vse do izbrisa leta 1938 imela za drugo nemško državo. Avstrijci so huronsko pozdravili vdor nemških vojaških sil in podprli priključitev k nacističnemu nemškemu rajhu. Republika Avstrija se je ob svoji ustanovitvi razglasila za republiko Deutschösterreich (Nemško Avstrijo), katere primarni politični cilj je bila združitev z Nemčijo, ki so jo podpirale vse stranke z nemškimi nacionalisti, krščanskimi demokrati in socialnimi demokrati na čelu. Šele na pritisk zmagovalk prve svetovne vojne se je mlada republika preimenovala v Österreich (Avstrijo). Duh spojitve z Nemčijo je ostal živ in je usodno spodjedal temelje države ter jih končno tudi zrušil.

Plebiscit – uradni znak

Zaničljivi odnos

Temu primerno nemaren in zaničljiv je bil njen odnos do ljudi in skupin z nenemškim maternim jezikom. Dežela Koroška je vse od plebiscita naprej s Slovenci ravnala kot z zapeljanci, ki jih je z nemško natančnostjo, koroško prijaznostjo ter s pomočjo šole, Cerkve in seveda Boga treba ponemčiti. Ta ukaz iz ust tedanjega deželnega glavarja Arthurja Lemischa tik po razglasitvi izida plebiscita je po svoji vsebinski in programski naravnanosti enakovreden Hitlerjevemu ukazu »Macht mir das Land deutsch!« (Napravite mi to deželo nemško!), le malce bolj zavito je povedan. V sebi namreč nosi vse zametke načrtnega, organiziranega in nasilnega očiščevanja dežele Slovencev in vsega slovenskega. Ta ukaz ni bil nič drugega kot povelje za zločin genocida in etničnega čiščenja. Takoj po plebiscitu so na Koroškem ta ukaz začeli načrtno in odločno izvajati z vsemi razpoložljivimi sredstvi, kamor so prištevali celo Boga. Nacistični teror nad koroškimi Slovenci, ki se je začel takoj po anšlusu in nacističnem prevzemu oblasti marca leta 1938, ter njihova množična pregona aprila leta 1942 in jeseni leta 1944 niso bili nič drugega kot etnično čiščenje dežele, deportacije v taborišča, smrtne obsodbe, obglavljenja in pokoli. Koroški Slovenci so se s partizanskim bojem v okviru Osvobodilne fronte uprli smrtni obsodbi. Da so zaradi tega upora za »taprave Korošce« (»echte Kärntner«), nemškonacionalne in »domovinske organizacije« ter za določene politike partizani in z njimi vred po analogiji »pars pro toto« tudi vsi koroški Slovenci bili po vojni in še tudi danes izdajalci in sovražniki Koroške, pa poznavalcev razmer sploh ne čudi. Da je slovenski koroški partizanski upor, vojaško, politično in socialno edini upoštevani in učinkoviti upor proti nacistični oblasti na avstrijskih tleh, Avstriji zagotovil vnovično državno vzpostavitev in neodvisnost, pa na senčni strani Karavank kaj radi zavijejo v kopreno pozabe.

Hans Steinacher: Zmaga v nemški noči

Spomenik na Obirju

Poklon uglednemu nacistu

Vendar to ne sme v pozabo in tudi ne slovesna obljuba na Gosposvetskem polju nekaj dni pred plebiscitom leta 1920. Takrat je koroška deželna vlada Slovencem najslovesneje obljubljala vse pravice in vso podporo, skorajda Indijo Koromandijo, če bodo 10. oktobra 1920 glasovali za Avstrijo. Čim je bil znan izid plebiscita, je uradna Koroška te obljube požrla, prelomila in jih skidala na gnojišče pozabe!

Koroški Slovenci se nacističnega nasilja in njegovih žrtev kljub ostremu nasprotovanju dostojno spominjajo že od konca druge svetovne vojne naprej. Kajti silnice konzerviranja in ohranjevanja starih nemškonacionalnih, da ne rečem nacističnih in domovinskih razlag zgodovine in pogledov nanjo in oblasti nad njo imajo v deželi dolgo tradicijo in so še zmeraj vplivne in močne. Kako naj drugače ocenjujemo načrt postavitve spomenika Hansu Steinacherju, organizatorju abverkamfa, visokemu in uglednemu nacistu, vodji VDA in hudemu antisemitu? V svoji knjigi »Sieg in deutscher Nacht« (Zmaga v nemški noči) je Steinacher brez dlake na jeziku odkrito povedal, za kaj so se on in brambovci leta 1920 dejansko borili: »Ker Avstrija nismo hoteli reči, Nemčija nismo smeli vzklikati, je pač koroška bila naš bojni klic. Knjiga je bila poklon firerju in zahvala za anšlus k nemškemu rajhu leta 1938. Steinacher je za 50. obletnico plebiscita leta 1970 knjigo znova izdal, tokrat z naslovom »In Kärntens Freiheitskampf« (Boj za svobodo Koroške), brez najočitnejših protisemitičnih in pronacističnih pasaž. Do danes se nihče ni distanciral od knjige ali pa jo obsodil.

Spomin ali odpiranje starih ran?

Morda bo kdo dejal, čemu odpiranje starih ran, zakaj končno ne pozabimo starih zamer, treba se je zazreti v prihodnost! To je mnenje, ki ga pogosto čujemo, običajno ga zastopajo prav tisti, ki imajo kaj skriti in nočejo pogleda v zgodovino. Vemo, da sta pogled v zgodovino in soočanje z njo še kako potrebna, da očiščujeta in pomagata presegati krivice, neresnice in travme. Razprava naj bo spoštljiva, resna in seveda izzivna. Neznosno in sramotno pa je, če vplivne nemškonacionalne organizacije, tudi s potuho določenih koroških slovenskih političnih osebnosti, zahtevajo spominsko obeležje za tega visokega nacista in ga v oddajah ORF (avstrijske radiotelevizije) nekritično slavijo kot heroja plebiscitnih bojev.

Koroška se pripravlja na 100. obletnico plebiscita. Pobuda Carinthija 2020, ki jo je sprožila dežela, je velika in hvalevredna priložnost za izboljšanje sožitja in udejanjanje enakopravnosti obeh narodov in njunih jezikov v deželi. To je enkratna priložnost, da na uradih od deželne vlade do občin, od okrajnih glavarstev, zbornic in varnostnih uradov, pa še bi se kaj našlo, namestijo tudi slovenske uradne napise kot znamenje enakopravnosti in spoštovanja obeh jezikov, narodov in kultur v deželi in v prid enakopravnega in plodnega sožitja. Do zdaj pa v to smer ni nobenega premika.

SPOMINI

Osvoboditev zapornikov iz Starega piskra v Celju

Skupina partizanov in aktivistov, ki je pred 75 leti osvobodila zapornike v Starem piskru v Celju. (osebni arhiv Iva Grobelnika)

V noči s 14. na 15. december 1944 je šest terenskih aktivistov Osvobodilne fronte (Ivo Grobelnik, Riko Preisinger, Dominik Lebič, Jože Gaber, Jože Zelinka in Martin Klančišar), preoblečenih v uniforme nemške nacistične armade, ob sodelovanju z zaporniškim paznikom Ivanom Gradom iz zloglasnega gestapovskega zapora Stari pisker v Celju osvobodilo 127 zapornikov.

Med njimi je bila tudi skupina jetnikov, ki jih je naslednje jutro čakala usmrtitev. Akcija je trajala 45 minut in med njo ni bil izstreljen niti en sam strel. Oborožena grožnja je ohromila paznike, večinoma Avstrijce. To je bilo veliko junaško dejanje slovenskega partizanskega odporniškega gibanja, o katerem je že dan pozneje poročal Radio London (BBC). Ker sta bili zamisel za akcijo in njena izvedba v rokah pogumnih posameznikov – partizanov in aktivistov, celjski okrožni odbor Komunistične partije Slovenije pa je želel, da se odmevna akcija javnosti predstavi kot njegovo delo, so nastala nasprotja, zaradi katerih spomin na dejanje ni bil ovrednoten vse do umika ključnih nosilcev celjske partijske strukture iz organizacije Zveze borcev.

Edinega še živečega udeleženca akcije, Ivana Grobelnika, ki je 17. oktobra lani dopolnil 99 let, je predsednik republike dr. Janez Drnovšek leta 2004 za pogumno dejanje s soborci pri osvoboditvi zaprtih iz Starega piskra odlikoval s častnim znakom svobode. Ivo je odlikovanje, namenjeno vsem sodelujočim pri junaški akciji, izročil Muzeju novejše zgodovine v Celju v hrambo.

Stane Kocutar/Radio Maribor

Komandantov zadnji rafal

Moj polbrat Tone Kamin je bil borec 12. SNOUB. V partizane je odšel že leta 1941, ko sem jaz bil star eno leto, zato se ga ne spominjam. Vse, kar vem o njem, sta mi povedala moj starejši brat in oče. Tone je bil moder in pogumen fant. Imel je težko mladost. Večji del jo je preživel kot pastir ali hlapec pri tujih ljudeh. V partizanih je zaradi svoje odločnosti in hrabrosti hitro napredoval. O njegovem pogumu veliko pove pričevanje njegovega soborca Mira Kavčiča, ki ga je objavil 12. julija 1979 v TV-15 pod naslovom Komandantov zadnji rafal. Po njegovih zapisih povzemam zadnjo bojno pot svojega polbrata Toneta.

Konec leta 1943 se je 12. SNOUB zadrževala v okolici Novega mesta, v bližini Hmeljnika in Trške gore. Tone je bil tedaj komandant tretjega bataljona 12. SNOUB, ki je imel štab v vasi Šentjur. V jutranjih urah 29. decembra 1943 je prišla v štab bataljona vest, da so iz smeri Kronovega proti Šmarješkim Toplicam opazili nemško kolono. Tone je s skupino borcev takoj odšel na teren, na pregledno točko, od koder je bil lep razgled proti Kronovu in Šmarješkim toplicam. Sovražnika niso opazili. Nenadoma so se za hrbti borcev pojavili Nemci in ukazali predajo. Ker ni bilo v okolici nobenega kritja, je komandant zapovedal umik, sam pa z brzostrelko zadrževal Nemce in omogočil svojim soborcem umik. Obležal je hudo ranjen. Bil pa je še toliko pri moči, da je vzel pištolo in se ustrelil. Uresničil je tisto, kar je večkrat dejal očetu, da ga živega sovražnik ne bo dobil v roke. »Vsi živi iz te izvidnice se moramo zahvaliti odločnosti in naglici komandanta Kamina, ki je s svojo prisebnostjo potisnil sovražnika ob tla in nam omogočil umik,« je v spominih še zapisal Miro Kavčič.

Štab brigade je očeta obvestil, da mu je sin padel za domovino in da je pokopan ob pokopališču v Karteljevem. Spominjam se, da sem kot otrok skupaj z očetom in bratom Lojzetom vsako leto ob dnevu spomina na mrtve z vencem obiskal njegov grob. Danes je polbratovo ime napisano na spomeniku padlim borcem na pokopališču v Karteljevem, kjer je tudi njegov zadnji dom, in na spomeniku v njegovem rojstnem kraju na Veliki Loki.

Oče je bil zelo ponosen na sina Toneta, še posebno ko je leta 1950 zanj prejel spomenico, ki jo je izdalo Ministrstvo za obrambo Jugoslavije. Nekaj let je za sinom dobival tudi skromno invalidnino. Tudi jaz cenim in spoštujem junaštvo svojega polbrata, zato sem se odločil napisati te besede, kajti v svojem usodnem času je bil na pravem mestu. Mrtvi pa so najhitreje pozabljeni.

Štefan Kamin, Trebnje

SPOMINI – Franc Rozman Stane

Boj na Jančah

Milan Gorjanc

Aprila in maja leta 1942 so mladi z Dolenjskega in iz Ljubljane množično vstopali v vrste borcev za narodovo svobodo. 1. slovenska partizanska brigada je 5. aprila štela nekaj nad 300 borcev, da bi v sredini maja, ko se je preoblikovala v II. grupo odredov, štela več kot 560 dobro oboroženih borcev, ki so jih vodili izkušeni in v številnih bojih prekaljeni poveljniki. II. grupo odredov sta sestavljala Savinjski odred s tremi bataljoni, Pohorski odred z enim bataljonom, po prihodu na Štajersko pa bi oblikovali še Dravski odred. Glavno poveljstvo je načrtovalo prodor partizanskih sil na Štajersko, da bi okrepili narodnoosvobodilni boj.

Na Štajersko je v noči z 19. na 20. maj odšlo 513 borcev. Neopazno so prestopili mejo pri Malem Vrhu in se podali v dolino Reke. Med pohodom so se pri Končarjevem mlinu spopadli z nemško patruljo. Predanili so na območju Koških Poljan. Nemci so začeli z Gorenjskega in iz Zasavja dovažati sveže sile. Ponoči so se partizani spustili v dolino proti Savi, da bi jo pri Jevnici prekoračili kar po mostu. V gosti temi je vodnik zašel in do Save so že proti jutru prišli pri zaselku Slapnica. Save ni bilo več mogoče prečkati. Vrnili so se in do zore znova zasedli položaje pod grebenom pri Tujem Grmu in Jančah. Zavarovali so se z zasedami in patruljami na vse strani.

Nemške sile ob meji in v Litiji so bile preslabotne, da bi se spopadle z veliko partizansko enoto. Počakali so okrepitve. Boj se je vnel šele okoli poldneva, ko je močna nemška patrulja 30 vojakov na jasi pod Tujim Grmom prišla pred cevi borcev Savinjskega odreda. Na jasi so obležali skoraj vsi Nemci.

Pet neuspešnih nemških jurišev

Nemci so srdito nadaljevali napad in vrstili so se juriš za jurišem. Vsi so bili odbiti. Tudi minometalci med partizani niso povzročili izgub, saj so bili zaradi partizanskih položajev na zadnjem nagibu zelo nenatančni. Na pomoč jim je z Janč pripeljal oklepni avtomobil, ki ga je partizanska težka strojnica takoj uničila. Po petem neuspešnem nemškem jurišu so borci 2. bataljona Savinjskega odreda tudi sami jurišali in pognali Nemce na sam greben.

Nemci so poskusili partizanske vrste prebiti po grebenu z Janč proti Jevnici. Pohorski odred jih je v nezadržnem jurišu razbil ter pognal v grape proti Jevnici in nazaj proti Jančam. Nastal je daljši predah. Poveljstvo grupe se je odločilo, da se z mrakom izmakne in vrne na italijansko zasedbeno območje. Tako je osmi nemški naskok potekal že v prazno, saj so se borci Savinjskega odreda že umaknili na sosednji greben. Vsa grupa se je razvrstila v dolgo kolono. Nemci so pod Tujim Grmom doživeli težak poraz, medtem ko so bile izgube med partizani komaj opazne. Partizani so v naskokih zajeli precej orožja, pri mrtvem nemškem oficirju pa so v torbici našli celo načrt celotne nemške akcije.

Izjemno težko območje s številnimi globokimi grapami, strmimi bregovi in gostimi gozdovi je otežilo premik partizanskih čet. Vodnik je znova zgrešil pravo pot in dolga kolona je spet prispela do Save. Obrnili so se in šele dopoldne so po napornem pohodu prispeli na Vnajnarje. Tam so naleteli na manjšo nemško patruljo, ki pa se je umaknila brez strela. Časa za počitek ni bilo, saj so morali čim prej zapustiti Besniško dolino in se povzpeti proti Javorju ter prečkati mejo. Prehod čez Besniško dolino in greben med Javorjem in Pečarjem so zavarovali z močnimi zasedami. Da bi odvrnili pozornost Nemcev od prehoda, so partizani pripravili demonstrativni napad na nemško obmejno postajo v Besnici. Nemški stražniki so še pred napadom pobegnili h kolegom pri Pečarju. Nemci kot da niso pričakovali vrnitve partizanskih sil v Besniško dolino, saj tu ni bilo nemških enot, zbirali so se in se zadržali na Trebeljevem. Zato so se proti Besnici na motornem kolesu kmalu pripeljali trije nemški vojaki, padli so pod partizanskimi streli. Kmalu zatem sta pripeljala dva osebna avtomobila z nemškimi oficirji. Tudi oni so padli, med bojem je eden ustrelil partizana. Boj še ni bil povsem končan, ko so po cesti pripeljali obmejni stražniki poln voz živeža, ki so ga partizani takoj odnesli. Nato je pripeljalo še eno nemško motorno kolo s tremi Nemci. Tudi njih je doletela enaka usoda.

II. grupa odredov se je uspešno povzpela na greben proti Javorju, prestopila mejo in zvečer 23. maja prišla v izhodiščni tabor nad Polico. Večja skupina 80 borcev z ranjenci je zaostala, se pritajila v gostih gozdovih okoli Vnajnarjev in šele naslednjo noč prestopila mejo. Po petih dneh težkih bojev in še težjih pohodov je II. grupa odredov bila spet skupaj.

Hoja po gozdnih stezah

Stanetova ukana v tem boju je vsebovala dve povsem različni vojaški dejavnosti. Smer izmika v dolino in daleč naokrog po izjemno težkem območju je bila za Nemce nepričakovana. Nemško poveljstvo je šele okoli poldneva ugotovilo, da se partizani nameravajo umakniti nazaj na Dolenjsko, vendar niso imeli na voljo dovolj sil za hitro reakcijo v Besniško dolino, rezervne sile so šele prihajale in se razporejale na levem bregu Save od Laz pa vse do Kresnic. Enote, ki so se prejšnji dan bojevale na Tujem Grmu, so imele zelo velike izgube, bojevniki so bili izčrpani in verjetno so tudi klonili z duhom. Drugi del ukane pa je bilo posedanje bojnega položaja na zadnjem nagibu, kar so partizani zelo redko uporabljali. Tako so Nemci povsem neopreznо stopili na jaso pri Tujem Grmu, kjer so jih pokosile partizanske strojnice, ki so jih borci postavili na spodnjem robu jase. Tak položaj je tudi močno zmanjšal učinek minometnega ognja, oteženi so bili opazovanje in popravki elementov, saj so mine letele ali daleč za partizanskimi položaji v dolino ali pa so bile prekratke in so padale tik pred nemške položaje. Da so se partizani brez izgub vrnili čez mejo na italijansko stran, pa je pripomogel tudi poveljnik italijanskega 11. korpusa, general Robotti, ker ni izpolnil Nemcem dane obljube o čvrsti zapori meje.

Kako težka je bila pot, pa pričajo prehojeni kilometri partizanov, na oko nekaj več kot 17. Vmes pa še štirje spusti v globoke doline, skupaj 1285 metrov višinske razlike in štirje strmi vzponi, skupaj 1140 metrov. Hodili pa so skoraj ves čas po gozdnih stezah.

Uspeh boja na Jančah je bil izjemen. Padlo je več kot 70 nemških vojakov, toliko je bilo tudi ranjenih, uničeni so bili en izvidniški, dva osebna avtomobila in dva motocikla. Med partizani je življenje izgubilo samo enajst borcev in približno toliko je bilo ranjenih. To je bil takrat največji poraz nemške vojske na ozemlju velikega nemškega rajha.

KOMENTAR

dr. France Križanič

Država in trg

Gospodarstvo na sodobni stopnji razvoja potrebuje interventno državo. Ta skrbi za zagotavljanje makroekonomskega ravnotežja, za pravičnost v razdelitvi, za socialno šibke, gospodarski in družbeni razvoj ter organizacijo kvartarnega sektorja (kultura, šolstvo, znanost, zdravstvo, varnost), ki ta razvoj omogoča.

Gre za pristop tako imenovane heterodoksne ekonomike, ki za razliko od ortodoksne ekonomike (sociologi bi ji rekli »neoliberalizem«) ne predpostavlja delovanja zakona trga (Sayev zakon), po katerem vsaka ponudba ob primerno nizki ceni najde svoje povpraševanje in se zato tržno ravnotežje samo vzpostavlja. Vodenje ortodoksne ekonomske politike dano narodno gospodarstvo prej ali slej privede do krize brezposelnosti. Morebitnemu nadaljevanju takšne politike sledi gospodarska depresija. Šolski primer je svetovna kriza, ki se je začela leta 1929.

Heterodoksno ekonomiko sestavlja več med seboj do neke mere različnih šol ekonomske misli. Med njimi so institucionalna, evolucijska, marksistična, neokeynezijanska šola ekonomske misli, da navedem le nekatere. Primer vodenja heterodoksne ekonomske politike je bil odziv Slovenije na svetovno finančno krizo po septembru leta 2008. Obenem in s prepletajočim se vplivom so bili uvedeni ukrepi za stabilizacijo finančnega sistema, ukrepi povečanja državne porabe za spodbudo gospodarske rasti in ukrepi za spodbujanje razvoja. Epizoda vodenja ortodoksne ekonomske politike leta 2012 je učinke teh ukrepov odmaknila za dve leti, ni pa jih uspela preprečiti.

V letih od 2009 do 2011 so subvencije gospodarstvu znašale povprečno 311 milijonov evrov na leto, selektivni razvojni krediti SID pa povprečno 720 milijonov evrov na leto. Davčne olajšave za izdatke v raziskave in razvoj so se leta 2010 povečale na raven med 40 in 60 odstotki.

Za stabilizacijo finančnega sistema so bili sprejeti ukrepi v skupni vrednosti osem milijard evrov (tri milijarde evrov za različne poroštvene sheme, 2–3 milijarde evrov za vloge države v poslovnih bankah, za 1,7 milijarde evrov so se povečali krediti Slovenske izvozne in razvojne banke, 0,7 milijarde evrov pa so zahtevale dokapitalizacije poslovnih bank). Ti ukrepi spadajo v neokeynesijanski nabor državnih spodbud, kot jih orisuje Louis-Philippe Rochon. Gre za zmanjšanje negotovosti bank pri kreditiranju tako na mikroravni (državna poroštva) kot na makroravni (zagotavljanje zadostnega obsega finančnih sredstev v poslovnih bankah).

Pri spodbujanju rasti porabe je slovenska država povečala javnofinančni primanjkljaj. V letu 2011 so bili izdatki sektorja država skoraj za 1,8 milijarde evrov (10 odstotkov) večji kot v letu 2008. Prihodki so bili na drugi strani za 168 milijonov evrov (za en odstotek) manjši kot v letu 2008. V letu 2009 so upadli za 770 milijonov evrov (za pet odstotkov) in se nato v letih od 2009 do 2011 na letni ravni povečali za dobrih 600 milijonov evrov (za štiri odstotke). Javnofinančni primanjkljaj se je povečal z dobre pol milijarde evrov ali 1,4 odstotka našega bruto domačega produkta (BDP) v letu 2008 na skoraj 2,5 milijarde evrov ali 6,7 odstotka BDP.

V obdobju odpravljanja posledic svetovne finančne krize je nekdanjo politiko drsečega deviznega tečaja pri spodbujanju povečevanja konkurenčnosti in s tem državnega vpliva na rast izvoza v skladu s Kaldorjevo neokeynesijansko teorijo gospodarske rasti nadomestila politika spodbujanja investicij v raziskave in razvoj. Na narodnogospodarski ravni so se v letu 2011 dvignile na 894 milijonov evrov, kar je obsegalo 2,4 odstotka BDP. Država je investicije v raziskave in razvoj spodbujala s financiranjem raziskovalne dejavnosti univerz in znanstvenih inštitutov, s subvencijami in davčnimi olajšavami za podjetja, pa tudi s selektivnimi krediti Slovenske izvozne in razvojne banke (SID). V letih od 2009 do 2011 so subvencije gospodarstvu znašale povprečno 311 milijonov evrov na leto, selektivni razvojni krediti SID pa povprečno 720 milijonov evrov na leto. Davčne olajšave za izdatke v raziskave in razvoj so se leta 2010 povečale na raven med 40 in 60 odstotki. Vse naštete oblike spodbud so začasno dodatno povečevale javnofinančni primanjkljaj. Končni rezultat je bil sicer javnofinančni presežek (dosežen leta 2018).

Izboljšana konkurenčnost obstoječih podjetij in konkurenčnost nastajajočih podjetij sta z nižjimi cenami ali višjo kakovostjo njihove ponudbe vodili v precej hitrejšo rast slovenskega izvoza od rasti BDP pri slovenskih trgovinskih partnerjih. Razmere so razložljive s Krugmanovo novo trgovinsko teorijo. Strateška politika podjetij, podprta z državnimi subvencijami, selektivnimi razvojnimi krediti in davčnimi olajšavami za sredstva, investirana v raziskave in razvoj, predstavlja obliko angažiranja človeškega kapitala z vzpostavljanjem proizvodnje, ki je brez državne pomoči ne bi bilo, s prejeto državno pomočjo pa ustvarja rastoče donose in izkorišča ekonomijo obsega zaradi povečevanja prodaje na svetovnem trgu. Slovenski izvozni sektor je od leta 2010 dalje ustvaril spiralo povečevanja obsega izvoza, zniževanja stroškov na enoto produkta (rastoči donosi) ter ponovno povečevanje obsega izvoza. V Sloveniji se je začela zgodovinsko pogojena (path dependent) gospodarska rast z interakcijo med ponudbo in povpraševanjem ter aktivno vlogo razvojne politike, ki ta proces omogoča in vzdržuje.

IZJAVA ZA JAVNOST – Slovenija časti kolaborante

Največji izdajalec v slovenski zgodovini

Zveza združenj borcev za vrednote NOB Slovenije je z ogorčenjem sprejela informacijo o razveljavitvi obsodbe največjega izdajalca v slovenski zgodovini, zločinskega Leona Rupnika. Pod italijansko fašistično okupacijo je bil ljubljanski župan, pod taktirko nacistične Nemčije pa predsednik okupacijske pokrajinske uprave Ljubljanske pokrajine in proti koncu vojne generalni inšpektor Slovenskega domobranstva, ki se je v okviru zločinske organizacije SS pod poveljstvom vojnega zločinca generala SS Erwina Rösenerja bojevalo proti Slovencem. V svojem govoru leta 1944 je celo izjavil, da »Slovence lahko reši samo zmagovita Evropa, Evropo pa mora pripeljati k resnični zmagi samo Nemčija«. Leonu Rupniku je zaradi njegovega izdajalskega početja generalski čin odvzela tudi vlada Kraljevine Jugoslavije v izgnanstvu v Londonu. Številna dokumentarna in fotografska gradiva nesporno dokazujejo, da je Rupnik aktivno sodeloval najprej z italijanskim in nato z nemškim okupatorjem, temu salutiral pod nacističnimi simboli in pooseblja boj zoper slovenske partizane. Vodil je izdajalski boj zoper svoj narod in se podredil idejam nacizma, ki je prišel v naše kraje razkosat ozemlje in uničit slovenski narod. Že med vojno je Slovencem pooseblja izdajstvo in hlapčevstvo tujcem.

Zato sodišče skozi prizmo današnjih časov, zlasti pa ne na procesnih detajlih, ne more razumeti, kakšne so bile okoliščine pred 70 leti. Izdajstvo je dejanje, ki ga ni mogoče zabrisati niti s tako podlimi dejanji, kot je birokratsko oproščanje zločinov izdajalcev proti lastnemu narodu. Sodišče je tako postalo orodje tistih, ki ne morejo preboleti sramote in bolečine izdajstva ter uporabljajo sodni sistem za maščevanje in širjenje sovraštva. Nesporno dejstvo je, da je bila slovenska narodnoosvobodilna vojska tista, ki se je bojevala za obstanek slovenskega naroda. S to zmago je bila priborjena svoboda in nastala je sodobna slovenska država. Letos bo 75. obletnico te zmage nad nacizmom in fašizmom slavil ves svet. Zato se sprašujemo, kaj se dogaja v Sloveniji, da častimo tiste, ki so sodelovali z okupatorjem. Ali slovenska država vendarle ni utemeljena na protinacifašizmu in na temeljih priborjene svobode? Zakaj se medvojno dogajanje z območja ljubljanske nadškofije, kjer so izdajalci začeli tudi bratomorni boj, uporablja za širjenje sovraštva po vsej Sloveniji? Ker je bila taka odločitev sodišča sprejeta tik pred proslavo v Dražgošah, smo prepričani, da gre za namerno izkoriščanje zgodovine za politične namene in namerno spreobračanje zgodovinskih dejstev.

Marijan Križman,
predsednik ZZB NOB Slovenije

Izjava Judovskega kulturnega centra

Judovski kulturni center Ljubljana z ogorčenjem in zaskrbljenostjo jemlje na znanje odločitev Vrhovnega sodišča, da je obsodbo Leona Rupnika z dne 30. avgusta 1956 razveljavilo in vrnilo v vnovično sojenje.

Ocenjujemo, da gre za prvi korak pri politično zaintresirani težnji rehabilitirati zločinski kolaborantski režimi med drugo svetovno vojno, katerega »prezident« je bil imenovani Leon Rupnik, ki se ga je zaradi izdajstva odrekla celo jugoslovanska kraljeva vlada v izgnanstvu.

Rupnikova policija pod vodstvom soobsojenega Lovra Hacina je v letih 1943 in 1944 izvedla aretacije in deportacije slovenskih Judov iz Ljubljanske pokrajine; preživela jih je le peščica. Prav tako so domobranci pod vodstvom SS-generala Globočnika leta 1944-45 sodelovali v holokavstu judovskega življa na Tržaškem. Domobranske vojaške formacije, ki so prisegle Hitlerju, je »prezident« Rupnik vodil v zločinsko bratomorno vojno.

Judovski kulturni center bo o sramotni odločitvi Vrhovnega sodišča obvestil svetovno javnost. Nadaljnji razvoj teh poraznih dogajanj – zanikanja holokavsta, revizije in perverzije zgodovine ter oživljanja in upravičevanja fašističnih in nacističnih grozodejstev – bo budno spremljal in se jim dejavno upiral.

Robert Waltl, direktor Judovskega kulturnega centra

Nerazumevanje za razveljavitveno sodbo

Društvo koroških slovenskih pravnikov izraža svoje nerazumevanje za razveljavitveno sodbo slovenskega vrhovnega sodišča v zadevi generala Leona Rupnika.

»Če slovensko pravo odpira možnost, da se iz formalnih razlogov razveljavljajo obsodbe oseb, ki so prostovoljno, dejavno in zavestno podpirale nacistično okupacijo Slovenije, ki so bile soodgovorne za deportacijo Judov iz Slovenije in ki so dejansko delovale proti osvoboditvi, potem nekaj ni v redu s slovenskim pravom,« je povedal predsednik društva, mag. Rudi Vouk.

Po isti logiki, ki jo je vrhovno sodišče uporabilo v oprostilni sodbi v zadevi domobranskega generala Rupnika, bi lahko prišli tudi do oprostilne sodbe v procesu visokega komisarja Friedricha Rainerja in drugih vojnih zločincev. Instrument zahteve za varstvo zakonitosti naj bo na voljo žrtvam totalitarnih sistemov, ne sme pa služiti rehabilitaciji ali videzu rehabilitacije storilcev. Verjamemo, da je vrhovno sodišče Republike Slovenije ravnalo strogo po veljavni slovenski zakonodaji. Zato pa je slovenski zakonodajalec pozvan, da poskrbi za to, da ne bo prišlo do nadaljnjih razsodb, ki škodijo ugledu Republike Slovenije v svetu in spodbujajo zgodovinski revanšizem.

Rudi Vouk, predsednik

OBLETNICA – Zbor je bil pred 75 leti ustanovljen v Apuliji

Kosovelovci pri koreninah zbora

Pevci Moškega pevskega zbora Srečko Kosovel so lani v Postojni imenitno končali jesensko trilogijo. Na regijskem tekmovanju so si pripeli zlato medaljo, potem ko so s celovečernim koncertom v polni dvorani v Lokavcu proslavili 75-letnico zbora in se takoj nato podali v Apulijo, v pokrajino, kjer je bil zbor med vihro druge svetovne vojne ustanovljen in kjer so pevci prvič uradno nastopili.

Nastope v pokrajini pod ostrogo italijanskega škornja so kosovelovci začeli na komemorativni slovesnosti v Barletti (50 km severno od Barija) ob spomeniku skoraj 1300 padlim in umrlim z območja nekdanje Jugoslavije. V italijanski maniri je bila slovesnost zelo pisana, predstavniki številnih rodov italijanske vojske in policije so bili v slavnostnih uniformah, navzoči so bili cerkveni in politični dostojanstveniki, pa tudi dobro obiskana, s čimer dokazujejo, da cenijo prispevek tistih, ki so dali življenje za osvoboditev izpod fašizma in nacizma. Veleposlanik Republike Slovenije Tomaž Kunstelj se je zahvalil lokalnim oblastem, ker skrbijo za spomenik in ves ta čas ohranjajo spomin na žrtve druge svetovne vojne, med katerimi je bilo veliko mladih Slovencev, »polnih sanj, idealov, načrtov in ljubezni, pa jim ni uspelo priti do doma«. V ta okvir je umestil tudi začetke Zbora Srečko Kosovel v taborišču Gravina, kjer so pretežno Primorci svoje hrepenenje po rodni grudi najbolje izražali z domoljubno pesmijo. In zašumeli so temni bori ter ponesli bolečino tja čez Jadransko morje.

Kosovelovci v Gravini, kjer so nastopali pred 75 leti.

Nastop zbora pri spomeniku v Barletti

Toda pot je pevce klicala naprej, h koreninam zbora. Gledališče Piccinni, najstarejše v Bariju, kjer je Simoniti s primorskimi pevci pred 75 leti tako uspešno zastavil zborovsko zgodovino, je zaradi prenove še zaprto, toda tudi med vhodnimi stebri je pred zvedavimi naključnimi poslušalci (in nenaključnimi v uniformah) mogočno zazvenela Juvančeva Slovenska zemlja.

Približno 60 kilometrov zahodno od Barija, med Gravino in Altamuro, se razprostira kakšnih deset kilometrov dolga planota, kjer je bog mlatil s praznim žakljem. Še danes na zakraseli planoti skoraj nič ne uspeva, ne ruj in ne brin, še ovce komaj kaj namulijo. Ni čudno, da so kraj izbrali za taborišče, ki še danes nosi oznako Campo 65. Skozenj je šlo na tisoče Primorcev, ki so jih zavezniki po kapitulaciji Italije zbirali na enem mestu. Tiste s tehničnim znanjem so dodelili tankovskim in drugim mehaniziranim enotam, tudi letalstvu, vešče z orožjem pa so s prekomorskimi brigadami poslali v sklepne boje v Jugoslaviji. Kljub temu je Radu Simonitiju ostalo 40 pevcev, s katerimi se je v taborišču pripravljal na prvi koncert pred predstavniki zavezniških misij v Bariju. Prav veliko od nekdaj obsežnega taborišča (sprejelo naj bi 1200 ljudi) ni ostalo, le poveljniška stavba v sredini, nekaj stražnih stolpov na obodu in nekaj zgradb z dobro vidnimi zapisi v slovenščini. In seveda veliko razmetanega kamenja, saj je taborišče do nedavnega uporabljala italijanska vojska kot poligon za vaje. Blizu je namreč vojašnica, kjer domuje 7. regiment bersaljerjev. Še en stranski produkt nekdanjega taborišča je sodobna bolnišnica, ki so jo zgradili na temeljih stare.

V Gravini je torej nastal zbor. Kar na tem območju sredi ničesar, toda še vedno sredi vojne vihre, bojev, so nastale tudi številne pesmi, ki so pele o uporu, klicale k puntu, osvoboditvi izpod jarma, k svobodnemu življenju na svoji zemlji. Vse to se je prilegalo pesniški upornosti kraškega, primorskega pesnika Srečka Kosovela in njegovemu pomenu v slovenski literaturi, zato je bila izbira imena povsem logična.

Pečat tega časa, tako usodnega v zgodovini naroda, in njegova neponovljiva izpoved sta na sedanjo generacijo kosovelovcev sevala iz vsakega kamna, podrte barake, borne vegetacije taborišča št. 65. In še enkrat se je oglasila kosovelovska himna – Kosovelovi Bori v Srebotnjakovi obleki.

Edo Pelicon

SPOMINI – Taborišče Kampor na otoku Rabu

Pesem neznanega interniranca

Pesnitev je v našo družino prinesel moj ded Leopold Mrak, ko se je vrnil iz taborišča Kampor na otoku Rabu. Rodil se je leta 1903 v slovenski družini v Škednju pri Trstu. Že pri desetih letih je ostal brez obeh staršev. Sorodniki so ga na kmetijo na Gorenjskem vzeli za hlapca. Sestra je bila aretirana zaradi obveščevalnega dela in je umrla v Auschwitzu, brat pa je umrl ob potopitvi italijanske ladje.

Ded je imel težko otroštvo in mladost. Kot hlapec je delal na kmetiji v Šiški in tam spoznal bodočo ženo, Pavlo iz Češnjic. Nato je delal na Mačkovi žagi v Zadobrovi in zatem v Papirnici Vevče kot kurjač in oskrbnik bazena Vevče. Imel je dva sinova in dve hčeri (ena rojena po vojni). Avgusta leta 1942 so Italijani blokirali Sostrsko cesto in odpeljali večino moških.

Leopold Mrak, interniranec z Raba

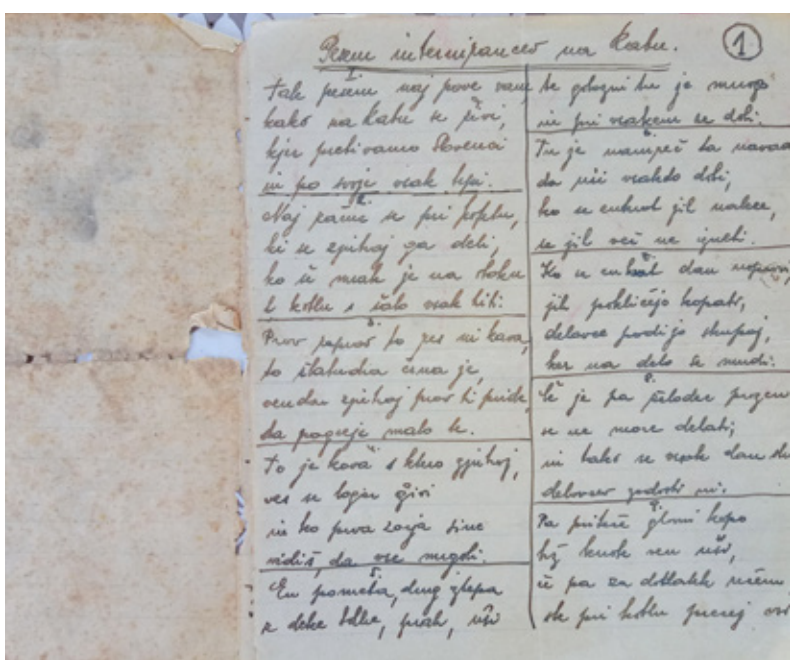

Ker ded ni hotel govoriti o strahotah taborišč, le malo vemo iz tega časa. V taborišču Kampor je bil do decembra 1942, nato je bil odpeljan v Gonars in je sam pripešačil domov. Pred internacijo je tehtal dobrih 80 kilogramov, po prihodu domov pa zgolj 40. Preživel je le zaradi babičine skrbne nege in tekoče hrane. Internacija mu je pustila posledice na zdravju in oslabelo srce. Umrl je leta 1972 star 69 let.

Z Raba je prinesel le malo vrečko in pesnitev sojetnika, ki mu je pesem izročil v čuvanje. Verjetno je pisec pesmi želel, da ded najde njegove svojce. Ded jih je neuspešno iskal. Potem se je izgubil avtorjev priimek in njegova usoda nam je ostala neznana. Samo ugibamo lahko, kakšna je bila avtorjeva življenjska pot.

Originalni zapisani verzi so ostali v naši družini in jih zdaj želimo oddati muzeju v nadaljnje čuvanje. Pravi čudež je, kako je v peklenskem trpljenju avtorju uspelo pisati tako humorno.

Če kdor koli hrani še kakšen spomin na nesrečnega pesnika ali okoliščine njegovega življenja, naj poskuša razkriti identiteto neznanega pogumnega človeka.

Naj bo pesnitev v njegov spomin, v spomin na mojega deda in vse sotrpine iz taborišča in vsem nam v opomin. Slava vsem žrtvam!

Marija Mija Kocjančič

OBLETNICA

Spomin na holokavst

V ljubljanskem Centru urbane kulture, Kino Šiška, je bila 19. januarja 2020 osrednja slovenska prireditev ob mednarodnem dnevu spomina na holokavst. Prireditev je pripravil Koordinacijski odbor žrtev vojnega nasilja pri ZZB NOB Slovenije, izvedba pa je bila v rokah Televizije Medvode. Slavnostni govornik je bil Peter Svetina, varuh človekovih pravic. Zbrane, med njimi so bili tudi predsednik države Borut Pahor, predsednik ZZB za vrednote NOB Slovenije Marjan Križman, predsednik Vrhovnega sodišča Damijan Florjančič, minister za Slovence v zamejstvu in po svetu Peter Česnik, načenica generalštaba Slovenske vojske Alenka Ermenc ter predstavniki diplomatskega zbora, evropski poslanci in predstavniki domoljubnih in veteranskih organizacij, je nagovoril tudi Jani Alič, predsednik KO žrtev vojnega nasilja. Več o prireditvi v naslednji številki.

Foto: Iztok Pipan, TV Medvode

SVOBODNA BESEDA

www.svobodnabeseda.si

ZLOČINI OKUPATORJEV – Požig vasi Rašica

Domači izdajalec sodeloval z Nemci

Kot vsako leto smo se tudi lani 4. decembra člani ZZB Črnuče zbrali v vasi Rašica v gostilni pri Špan, člani mlajše generacije društva pa so se udeležili pohoda od Črnuč čez črnuško-rašiški hrib na Dobeno in nazaj v vas Rašica, kjer smo jih počakali drugi člani društva. Pohod ni bil preveč zahteven, vendar je za dobri dve uri hoje, ki so ju pohodniki potrebovali za vso pot, treba imeti dovolj kondicije. Ob prihodu na zborno mesto smo jih sprejeli z bučnim aplavzom, predsednik društva Rudi Vavpotič pa nam je govoril o dogodkih na tem območju 20. septembra 1941.

Veliko je že bilo napisanega o požigu vasi Rašica, ustanovnih članih Rašiške čete in napadu na avtomobil v Pasjem Potoku. Moji starši so že takrat imeli gostilno pri Španu in kot povsod na deželi je to kraj, kjer se zbirajo somišljeniki v vseh mogočih pogledih. Tako je tudi mojim staršem vodstvo Rašiške čete, ki jo je vodil Stane Kosec, naročilo, da če se kdo zanima za vključitev v Rašiški vod, ki je bil na vrhu Rašiškega hriba, naj ga pošljejo h Kosčevim. Čez nekaj dni se je res pojavil gospod z aktovko s prošnjo, da bi se rad vključil v Rašiški vod pod vodstvom Staneta Kosca. Moji starši so naročili mojemu starejšemu bratu Francetu, naj mu pokaže pot do Koščevih. Ni res, kot je zapisano v knjigi Rudolfa Hribernika - Svaruna Država v državi, da je k Petru Koscu prišel na dom nekdo zato, ker je nekdo v gostilni izblebetal, da je Peter brat komandirja čete in da zato lahko kogar koli vsak hip pripelje v taborišče. Moja mama je dala še hlebec kruha v cekar in šla sta h Kosčevim. S Petrom sta si izmenjala par besed, vzel je nahrbtnik, nekaj hrane in prineseni kruh, puško in sta šla proti vrhu. Med potjo pa je Peter večkrat pogledal nazaj in priganjal tega tujca, naj pohiti, ker je bil počasnejši od njega. Pri zadnjem pogledu nazaj pa je opazil, da tujec odpira kovček in že grabi za pištolo. Peter je skočil nanj in ga hotel zadaviti, med prerivanjem pa ga je tujec ugriznil za uho. Peter je z eno roko popustil vrat, to pa je tujec izkoristil. Takrat je Peter šele spoznal, da je tujec izdajalec in da mu je ušel.

Člani družine Okorn

Čez nekaj dni, bilo je v poznih nočnih urah, so prišli Nemci z avtomobili. Začeli so razbijati po naših vratih pri Španovih in razbili šipe na oknih. Celotno družino so spravili na dvorišče, postelje so polili z bencinom in jih zažgali, v gostinski prostor pa vrgli bombo. Vse to dogajanje je vodil izdajalec, čigar imena nihče ni vedel. Od naše hiše jih je vodil še k sosedom, in ker si ta tujec ni zapomnil poti, po kateri ga je vodil moj brat Franc, so se ustavili pri prvem sosedu, po domače pri Poštetovih, tam so zažgali štalo, na kateri je bila mrva. V mrvi pa je spal gospodarjev brat Ivan Dečman, po domače Poštetov. Ko je zaslišal nemško govorjenje in ga je začelo dušiti od goreče mrve, je skočil iz štale na dvorišče med same Nemce. Takoj so ga zgrabili in privedli med naše, Okornove, ki so bili že vsi premraženi v samem spodnjem perilu in so čakali, kaj se bo zgodilo. Od Poštetovih jim je izdajalec pokazal še Kosčevo, po domače Krečevo hišo, tudi tam so zažgali hišo in zmetali nekaj ročnih bomb, vse domače pa odgnali na skupno mesto k Španovim. Med potjo pa so vzeli še Knezovega, mislim, da mu je bilo ime France. Bil je nekdanji gostilničar. Vse vaščane so peš spremljali do Gamelj na zbirno mesto pri gostilni pri Majarju v Srednjih Gameljnah, od tam pa so jih s tovornjakom odpeljali v šentviške škofove zavode, v katerih so že bili Nemci, saj so v njih imeli glavni štab in zapore. V teh zaporih pa so mučili tudi moje starše, da bi izvedeli vse o partizanih. Ker se starši niso uklonili, so jih pretepli, da ni bilo cele kože ne po hrbtu in ne po prsih. Pri zasliševanjih je vseskozi sodeloval že večkrat omenjeni izdajalec, ki pa se je pri zaslišanju izdal, da sta z mojo mamo krščena pri istem kamnu, a ga mama kljub temu ni prepoznala. Vsa ta mučna kalvarija se je vlekla vse do požiga celotne vasi Rašica 20. septembra 1941. Po požigu Rašice so vse vaščane zbrali na skupnem mestu na Rašici in jih prav tako odpeljali v šentviške zavode, tako smo jim takrat rekli, po nekaj dneh pa so jih z vlakom odpeljali v skupne zapore v Rajhenburgu, današnji Brestanici.

Po večdnevnih pregledih in poniževanjih so jih preselili v Hrvaško in Bosno. Naša družina je bila poslana na zapuščeno kmetijo v Veliki Barni na Grubiškem polju. Ker pa so bile tam zelo slabe razmere za življenje tako velike družine, mama pa je bila noseča, so se starši odločili, da pošljejo prošnjo mamini sestri v Dravlje, da pridobi dovoljenje za našo družino za bivanje pri Berličevih v Dravljah, ki so bile pod Italijo. Po nekaj dneh je prišla ugodno rešena prošnja. Moji starši so vse spakirali in z otroki vred odpotovali z vlakom proti Sloveniji, v Dravlje k mamini sestri. Takoj ko so prispeli k sorodnikom v Dravljah, pa so prišli Italijani, odpeljali očeta v Italijo v zapor, mama pa je šla rodit mene, ki zdaj pišem te spomine. Po vseh teh mučenjih in zasliševanjih se je oče nekako pobral, mama pa je zbolela na živcih, čedalje bolj ji je pešal vid. Po večletnem zdravljenju so ji morali odstraniti eno oko, na drugem pa je imela samo še nekaj odstotkov vida. Vsi ti podatki so ustno izročilo staršev, brata in sester in pa vaščanov, saj so bili to pred leti vsakodnevni pogovori med vaščani.

Anton Okorn

SPOMINI – Namesto novoletne voščilnice 2020

Silvestrovanje v kraški jami Podstrešno

Letošnje praznike in novo leto ste vsi, kar vas je mojih, praznovali v toplem objemu naših domov in pri obloženih mizah z našimi dragimi, prijatelji in znanci in predvsem na varnem in v miru. A spomin me je ponesel 75 let v preteklost, v moj rojstni kraj na Otlici, ko smo praznovali božično-novoletne praznike v letu 1944/45.

Takrat je podivjana nemška soldateska s pomočjo domačih »domoljubov« pregnala mojo družino od doma in z očetom Janezom sva se morala zateči v naravno kraško jamo Podstrešno v Rebri pod našo vasjo. Skupaj s še nekaj sovaščani in sosedi smo praznike preživeli v vlažni in mrzli jami, in to ob slabi hrani, brez toplih oblačil ali odej. Le od drobnice steptana zemlja pod nami in kapniki nad glavo.

Hrano so nam svojci zvečer prinašali na dogovorjeno mesto, da ne bi izdali svojega bivališča, kajti po vasi je oprezala nemška policija v družbi domobrancev, ki so takrat z ljubljanskega zasedbenega območja prišli pomagat nemški esesovski diviziji pri »čiščenju« naših partizanskih krajev. Na silvestrovo ali za novoletno pojedino 1944/45 so nam svojci prinesli kozje meso. Meso je bilo od »moje« koze Belke, ki sem jo pasel, hranil, čistil, jo molzel in pil njeno mleko, kar mi spomin seže nazaj. To je bila žival, s katero sem delil dobre in slabe trenutke. Slabe takrat, ko je izrabila mojo nepazljivost in mi je ušla v sosedovo zelje. Takrat sem moral resno ukrepati in ob neki priliki je bila njena neposlušnost tako moteča, da sem jo iz zelja izvlekel za uho. Poškodoval sem ji uho, da ji je revici vse do njenega zadnjega diha viselo ob glavi navzdol. Sicer sva bila z mojo Belko v dobrih odnosih in še danes se v zadregi spominjam njenega milega pogleda in visečega uhlja. Potem pa mi prinesejo kuhano in pečeno meso te uboge živali, da bi ga jedel ob praznovanju novega leta! Bil sem lačen, hudo lačen. Izčrpano prestradan, vendar mesa te svoje Belke nisem mogel jesti.

Na tem mestu, v jami Podstrešno v Rebri, sem preživel božično-novoletne praznike leta 1944/45. Fotografija na istem mestu je bila posneta leta 2004.

Kako naj bi jedel meso te uboge živali, ki me je otroka hranila s svojim mlekom in mi je bila pogosto edina družba na paši! Pogovarjal sem se z njo, jo klical, vabil, kričal, naj se vrne k meni, ko se je preveč oddaljila. Dostikrat sva v poletni vročini prav pri tej jami Podstrešno skupaj malicala. V hladovini je prežvekovala dopoldne namuljeno travo, jaz pa sem na robu jame pospravil svoj kos polente z ječmenovo kavo. Vidite, moji prijatelji, tako sem svoj kos kozjega mesa odstopil sotrpinom v jami, jaz pa sem se za silvestrsko pojedino zadovoljil s tremi napol osmojenimi neslanimi krompirji iz žerjavice.

Petnajst let mi je bilo takrat. Po končani nemški ofenzivi vrnitev v prazen in razdejan dom ni bila mogoča, zato sem postal partizan. Ko sva s starejšim bratom partizanom prikorakala v enoto na robu Trnovskega gozda, mi je zadišalo po slovenski vojski. Morda sem malo prehiteval s svojim vonjanjem, vendar ima otrok bolj razvita čutila, če verjamete ali ne.

Danes jih štejem devetdeset in sodobni »razlagalci« zgodovine me prepričujejo, da smo si Slovenci sami krivi za te »dobrote«, ker smo se šli revolucionarno nasilje zoper »od boga dano« oblast, okupatorji pa naj bi bili dobrodošla krinka za nasilen prevzem oblasti. Pri polni zavesti sprašujem te učene gospode, ali tudi moja koza Belka spada med »žrtve revolucionarnega nasilja«, saj smo (so) jo pojedli »revolucionarji«. Zgodba o moji kozi »Belki« se namreč vleče skozi vse moje življenje, celo sanjam o njej. Poskrbel sem tudi, da se je zgodba vsadila v štiri generacije mojega rodu. Nedavno tega je moja devetletna pravnukinja zgodbo o kozi Belki odnesla v šolo, da so otroci predelali njeno vsebino. Hvala spoštovani učiteljici.

Za letošnjo silvestrsko večerjo so bili svinjska pečenka, piščančja bedra in domače pečenice. Spekel sem tudi rozinovo potico (»putico szi cvibami«) in zelo srečen bi bil, če bi vsaj delček teh dobrot lahko delil s tistimi, ki so leta 1944/45 skupaj z mano silvestrovali v jami Podstrešno. Na žalost niso več živi, le Ivan Vidmar, Kehljačev Ivan z Otlice, sošolec in pastirski prijatelj, živi na Gori – na Predmeji.

Andrej Bolčina, na silvestrovo 2020

PESEM

Frankolovo – kraj bolečega spomina

To niste vi, ki v temni tej gomili,
straniške zemlje naše tihem krili,
ležite zdaj molče!
Smrt je le telesa vaša strla,
hvaležnost in pa lep spomin,
na vas vse, predragi naši,
v nas nikdar ne bosta umrla!

Dolga leta so za vami žalovali
vaši starši, sestre, bratje, hčere in sinovi,
žal mnoge teh smo zdavnaj pokopali,
zdaj našo generacijo bolečega spomina
stiskajo okovi!

Zato smo zopet zbrali tu na kraju se
bolečega spomina,
sinovi, hčere in nečaki kakor vaši vnuki,
vsi mi, ki danes žalujoča smo rodbina,
da spoštljivo družno spet poklonimo se
vaši nečloveški muki!

Vsi mi zavezo vašim staršem, bratom smo
in sestram dali,
da naprej gojili bomo na vse vas
spoštljiv spomin,
na dan današnji vsako leto družno tukaj
bomo žalovali,
saj ponosni smo potomci vaših korenin!

Jože Aristovnik, predsednik Krajevne organizacije ZB Šmartno ob Paki

(Ena od sto žrtev krutega okupatorjevega zločina na Frankolovem je bil tudi moj stric Tone Aristovnik iz Škal pri Velenju. Njemu in vsem drugim 99 žrtvam v spomin poklanjam zapisano misel.)

V SLIKI IN BESEDI

Bohinjska Bistrica:

V sejni sobi KD J. Ažmana v Bohinjski Bistrici smo se člani vseh dosedanjih petih krajevnih organizacij ZB Bohinj 15. novembra 2019 sešli na ustanovnem zboru, na katerem smo ustanovili novo Krajevno organizacijo ZZB NOB Bohinj. Zamisel o ustanovitvi je tlela že dalj časa, pogum in voljo pa smo dokončno zbrali v oktobru.

K odločitvi za ta korak je pripomoglo več dejavnikov, predvsem pa slabo delovanje nekaterih organizacij, starost in upad članstva, denar in racionalizacija vodstva. Z novo organizacijo se bo nadaljevala pomembna vloga organizacije na tem območju, saj bomo po številu članov in delovanju tretja najmočnejša organizacija. Ustanovitev organizacije podpira tudi Združenje ZB za vrednote narodnoosvobodilnega boja v Radovljici v želji, da organiza-

cije ne propadajo in da se nadaljuje kakovostno delo. Odločitev o združitvi so na občnih zborih oziroma formalnih sestankih podprli vsi člani dosedanjih organizacij in je razvidna iz njihovih zapisnikov. Za uskladitev vseh potrebnih obveznosti in prilagoditev zakonodaji smo pripravili več sestankov, na katerih smo določili tudi ime in sedež organizacije. Na sestankih smo se dogovorili tudi o izdelavi novega prapora in žiga ter določili posamezne organe in njihove nosilce. Za hrambo dosedanjega pisnega arhiva, priznanj, ki so jih posamezne krajevne organizacije prejele, prapore, žige in drugo dokumentacijo bo poskrbel lastnik vojnega muzeja v Bohinjski Bistrici Žiga Arh.

Za izvedbo ustanovnega zbora kakor tudi za dosedanjo pomoč se moramo zahvaliti občini Bohinj, ki nam je in bo pomagala pri nadaljnjem delu. Za prijetno razpoloženje na zboru je poskrbel mladi harmonikar Janez Cerkovnik, ki je zaigral nekaj domoljubnih skladb.

Predsednik nove organizacije je Boris Rožič. Delovanje v novi organizaciji želi nadaljevati na področjih, kot so vrednote narodnoosvobodilnega boja, ohranjanje nepopačene zgodovine, nestrankarsko in apolitično delovanje. Uprli se bomo potvarjanju zgodovine, ohranili spoštljiv odnos do nekdanjih dogodkov, spremljali dogodke sedanjega časa, spremljali mlajšo generacijo, socialno varnost članov, imeli svoja načela in vizije, ohranjali število in urejenost spomenikov in obeležij. Končal je z mislijo znane umetnice: »Rdeča zvezda bo vedno simbol svobode.«

Pomembno odločitev o združitvi v enotno organizacijo sta podprla tudi župan občine Bohinj Jože Sodja in podpredsednik Združenja ZB Radovljica Drago Finžgar. Ob čestitkah sta nam zaželela obilo dobrega dela in sodelovanja.

Besedilo: Martin Gorišek, tajnik KO ZB Bohinj, foto: Dušan Bavčar

Gričnice:

Na Gričnici pri Zapotoku je bila 24. oktobra lani prireditev z odkritjem spominske plošče na kraju, kjer je od maja do julija 1942 delovala partizanska bolnica Zapotok ali sanitetna postaja št. 7 po registru Glavnega

štaba NOV. Med italijansko ofenzivo julija 1942 je okupator bolnišnico požgal. Ustanovitev bolnišnice na tem kraju je narekovala potreba po zdravljenju ranjencev Notranjskega odreda, ki je v tistem času imel 560 borcev. Bolnišnica s stavbami iz hlodov in pokritih s skodlami je bila postavljena v gostem smrekovem gozdu. Vodil jo je dr. Karel Milavec - Tine. Naenkrat se je v njej zdravilo trideset ljudi, potekali pa so tudi desetdnevni tečaji za bolničarje. Bolnišnica je pomagala tudi pri zdravstveni oskrbi civilnega prebivalstva.

Priložnostno prireditev je pripravilo Društvo Odmev Mokrca. Nastopili sta pevka Jasna Martinjak in recitatorka Darja Mlakar, ki je prireditev tudi vodila. Predsednik društva Jurij Kogej je na začetku pozdravil vse udeležence prireditve in se zahvalil članom društva in vaščanom Zapotoka za sodelovanje pri ureditvi prizorišča in prireditve, občini Ig za denarni prispevek in lastniku zemljišča za podporo.

Društvo Odmev Mokrca

Radlje ob Dravi:

Člani ZB NOB Radlje ob Dravi smo se konec oktobra lani odpravili na izlet v Srbijo. Obiskali smo Spominski park Šumarice in Muzej 21. oktobar v Kragujevcu. Pred muzejem sta nas sprejela in nagovorila podpredsednik SUBNOR Srbije in predsednik glavnega odbora SUBNOR Kragujevac, akademik Željko V. Zirojević. Dogovorili smo se o začetku sodelovanja in o obnovi pretrganih vezi med nekdaj prijateljskimi organizacijami.

V Beogradu smo obiskali Hišo cvetja, stadion Crvene zvezde, spomenik neznanemu junaku na Avali in Kalemegdan.

V Sremu smo obiskali še Spominski center sremske fronte. Videli in izvedeli smo veliko zgodovinskih dejstev o NOB v Srbiji. Med žrtvami

NOB v Srbiji je bilo tudi veliko Slovencev. Na izletu so se nam pridružili člani Zveze koroških partizanov iz Celovca s podpredsednico ZKP Marijo Koletnik - Mojco. Tudi z njimi začenjamo tesnejše sodelovanje in dogovorili smo se, da bomo v prihodnje pripravili in skupaj obiskali še več dogodkov. Preživeli smo čudovite tri dni, polne novih spoznanj in prijetnega druženja.

Matjaž Tomažič, predsednik ZZ NOB Radlje ob Dravi

Robič, Kobarid:

V izredno slabem vremenu se je 21. decembra 2019 zbralo okoli 70 ljudi in na drugem srečanju na nekdanjem mednarodnem mejnem prehodu Robič počastilo vstop Slovenije v Schengen. Gostoljubje je udeležencem ponudi-

la restavracija Poljana, saj prireditve ni bilo mogoče izvesti zunaj. Zbrane so najprej s pesmijo pozdravili pevci Fajne bande iz Benečije, nato so se zvrstili pozdravni govori. V imenu organizatorjev sta spregovorila Vojko Hobič, predsednik ZB Kobarid, in Elio Nadalutti (ANPI iz Čedada). Prisrčno dobrodošlico je vsem izrekel tudi župan občine Kobarid Marko Matajurc in poudaril željo po nadaljevanju takega srečevanja na meji. V imenu petih županov iz Benečije, ki so se udeležili srečanja, je prisotne pozdravil župan občine Podbonesec Camillo Melissa in navedel, da taka srečanja samo utrjujejo dobrososedske odnose med občinami in seveda med prebivalstvom na obeh straneh meje. Pevci so zapeli še nekaj pesmi, potem pa so se prisotni zavrteli ob zvokih harmonike in spremljavi pevca.

Razšli smo se z željo, da se čez leto dni spet srečamo ob bolj naklonjenemu vremenu.

Vojko Hobič

Goreljek:

Spominska slovesnost v počastitev 76. letnice boja III. bataljona Prešernove brigade je potekala 7. decembra 2019 pri spomeniku na Goreljku na Pokljuki. Pred 76 leti so Nemci 15. decembra 1943 obkolili in ubili 79 borcev.

Slavnostni govornik, član stranke Levica Primož Siter, se je v uvodu zahvalil za povabilo na slovesnost in priložnost,da spregovori na najlepšem koncu države. Kraj pa ni le lep, je tudi strateški, česar so se v času NOB zavedali vsi. Za okupatorja je bilo to območje izhodišče na vse strani, kar so vedeli tudi naši borci. Kot je poudaril slavnostni govornik, Pokljuka za partizane, napredne socialiste in protifašiste ni bila samo kos zemlje, bila je domovina, utrdba napredne misli in pravične družbe. Bila je tisto, za kar je vredno živeti in umreti.

V nadaljevanju je govornik orisal dogodke iz leta 1943 od prihoda partizanov v Lovčev hotel do izdaje in tragičnega konca neenakovrednega boja. Kljub maloštevilnim borcem se ti do zadnjega niso predali. V trenutku, ko je bilo iz gorečega hotela slišati zadnje strele, je iz njega donela tudi Internacionala. Kakšna moč, kakšna predanost! Nemci so zmagali s številnostjo in ognjem, partizani z življenjem, je poudaril govornik. To so zgodovinska dejstva. Poleg golih podatkov je ključnega pomena, kaj nam tedanji borci sporočajo za današnji čas. Ključnega pomena so solidarnost, odločnost, brezkompromisnost in neomajnost. Ob koncu govora se je govornik vprašal, na kateri strani smo mi kot družba in država v današnjem času, če stanje preslikamo v čas narodnoosvobodilnega boja. Končal je s svetlo mislijo: »Sovražnik se je res prelevil, socialisti antifašisti pa smo še vedno tu. Mi smo tu! Vstanimo, v suženjstvo zakleti! Bili smo nič, bodimo vse. Smrt fašizmu.«

Kulturni program, v katerem so nastopali moški Kvartet Polž iz Bohinja, Kulturno društvo 2B iz Bohinjske Bistrice in harmonikar, je povezovala Lucija Grm. Na proslavi so sodelovali tudi častna straže Slovenske vojske ter številni praporščaki domačih in sosednjih borčevskih organizacij.

Besedilo: Martin Gorišek, tajnik ZB KO Polje Bohinj, foto: Dušan Bavčar

Kočevje:

Vodstvo Zveze borcev za vrednote NOB Kočevje je že tradicionalno pripravilo srečanje v gostišču Tri zvezde. Na srečanje so bili povabljeni člani organov ZB Kočevje, člani vodstev Krajevnih odborov ZB, predstavniki občin, ki jih pokriva združenje, predstavniki šol, krajevnih skupnosti, društev in organizacij, s katerimi združenje sodeluje oziroma so pomagali pri organizaciji prireditev, ki jih pripravlja ZB za vrednote NOB Kočevje. Posebej so bili vabljeni predstavniki borčevskih in protifašističnih organizacij iz sosednje Hrvaške, ki se redno udeležujejo srečanj.

Predsednik ZB za vrednote NOB Kočevje Jožef Oberstar je v uvodu pozdravil vse prisotne in orisal delovanje združenja v letu 2019. Združenje je organiziralo oziroma so se njegovi člani udeležili več kot 25 prireditev. Pose-

Ljudske pevke Mavrica pod vodstvom Leona Behina redno sodelujejo v kulturnih programih.

bej je poudaril dobro sodelovanje z občinami, še posebej z občino Kočevje in županom dr. Vladimirjem Prebiličem. Občine po svojih močeh sodelujejo pri pripravi prireditev in skušajo zagotavljati potrebna sredstva. Posebej se je zahvalil šolam, društvom in organizacijam, ki sodelujejo pri organizaciji prireditev in v kulturnem programu na njih. Pri tem izstopata Pokrajinski muzej Kočevje in direktorica Vesna Jerbič - Perko s pripravo razstav in publikacij ter gasilci pri pripravljanju prireditvenih prostorov in organizaciji varovanja.

V nadaljevanju je orisal gibanje članstva in predvideno delovanje v letu 2020. Podrobnejša poročila in programi bodo predstavljeni na letnih konferencah krajevnih in občinskih organizacij, ki so predvidene v februarju in marcu letos.

Matija Jerbič, ZB Kočevje

Ljubljana:

Zveza društev vojnih invalidov Slovenije je 19. decembra lani, na dan ustanovne skupščine, s slavnostno prireditvijo v Festivalni dvorani v Ljubljani

zaznamovala 25-letnico delovanja. ZDVIS z društvi vojnih invalidov nadaljuje tradicijo pred 100 leti ustanovljenega Združenja vojnih invalidov Jugoslavije in po drugi svetovni vojni novoustanovljene Zveze vojaških vojnih invalidov Slovenije, je v pozdravnem nagovoru poudaril predsednik Janez Podržaj.

Slavnostni govornik je bil predsednik Odbora Državnega zbora za delo, družino, socialne zadeve in invalide Vojko Starović, ki je povedal, da zaščita ranljive skupine vojnih invalidov ni socialna pomoč, temveč odškodnina za poškodbe, bolezni in okvaro zdravja v vojaški uniformi v vojni ali pa pri urjenju za vojaški poklic. Zavzel se je za polno vključenost vseh invalidov v družbo ter pravično obravnavo in spoštovanje cenjenih zaslug vojnih invalidov za domovino, kar se mora odraziti tudi pri uveljavljanju pravic.

Slovesnosti so se udeležili člani društev vojnih invalidov in organov ZDVIS, načelnica generalštaba Slovenske vojske generalmajorka Alenka Ermenc, predstavniki slovenskih domoljubnih in veteranskih organizacij in iz zamejstva, Italije in avstrijske Koroške, predstavniki invalidskih organizacij in ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. Ni manjkal tudi mimohod praporščakov. Prisotni so prejeli spominsko značko in zbornik, ki so ga na dom prejeli tudi vsi člani društev vojnih invalidov.

Ob 25-letnici je zveza podelila posebno priznanje Fundaciji za financiranje invalidskih in humanitarnih organizacij v Republiki Zvonetu Tahiroviču in Nacionalnemu svetu invalidskih organizacij Slovenije.

V kulturnem programu pod taktirko Silvane Knok, v katerem so imeli posebno mesto Partizanski pevski zbor, ki letos obeležuje 75-letnico delovanja, recitatorji Anica in Jure Horvat Martin Arhar ter pevka Gaja Sorč s harmonikarjem Francem Sladičem, so se prepletale pesmi in pisma vojnih invalidov s spomini na vojne na slovenskih tleh.

Andreja Markovič

Maribor:

Z društvom Tiger smo obiskali Maribor. Tam pred drugo svetovno vojno ni bilo tigrovcev, bili pa so Primorci v enotah generala Maistra kot begunci, ki so bežali pred fašizmom na Primorskem. Tone Partljič nam je rekel, da je general Maister Slovencem vrnil ozemlje, Primorci pa so prinesli slovenstvo v Maribor! Primorci so bili zaradi fašizma, ki so ga zgodaj občutili, zavedni Slovenci. Delali so pretežno v kulturi, gledališčih, bili so učitelji ipd.

Maribor je bil do prve svetovne vojne pretežno nemški, saj je bil po statističnih podatkih iz tistega časa le majhen odstotek prebivalstva slovenski. Ker so tovarne imeli v lasti pretežno Nemci, so zaposleni morali govoriti

nemško, statistika pa je vse člane družine štela za nemško govoreče. Že prve dni po zasedbi mesta leta 1941 je nekaj mladincev samoiniciativno zažgalo dva avtomobila, ki sta prevažala nemške funkcionarje. V času vojne je delovalo vsega skupaj 22 odborov, ki so se ukvarjali z uporom proti Nemcem. Seveda so bili po prihodu nacistov prvi na seznamih za »odstrel« Primorci oziroma tisti, ki so se v Maribor priselili po prvi svetovni vojni.

Danes nekateri menijo, da bi morali z okupatorjem »bolj« sodelovati, da bi bilo manj žrtev oziroma bi nas ta nagradil z mirom!? Ljubljanska oblast je sklenila sporazum z okupatorjem. V Mariboru in Gorici ni bila mogoča uradna kolaboracija, ker ni bilo slovenske oblasti, saj so to ozemlje kot svoje takoj zasedli fašisti in nacisti.

Špekulacije, da se prebivalstvo ne bi smelo upreti okupatorju, ker »če ne bi bilo partizanskih akcij, ne bi bilo požigov vasi, ubijanja talcev«, pa ne povedo, kaj bi v tem primeru naredili zavezniki. Njim je bilo jasno, da tisti, ki se ne upira, pomaga okupatorju, torej bi zavezniki bombardirali slovensko ozemlje.

V mariborskem zaporu so nacisti mučili in ubili nekaj čez 800 borcev za svobodo. Pred streljanjem so jim dovolili napisati poslovilno pismo. Menili so, da bodo ta pisma vzela pogum drugim, da se bojujejo za svobodo. Pisma, ki se še hranijo, pa kažejo prav nasprotno. Vsi obsojeni na smrt so v pismih izkazali ponos, da lahko umrejo za svodobo. Tem zapornikom je bilo jasno to, kar številnim danes ni – da se je za mir in svobodo treba bojevati, da svoboda ni podarjena, samoumevna in trajna.

Vredno je bilo iti v Maribor na uro zgodovine!

Majda Koren

Golo:

Na dan spomina na mrtve so bile na pokopališču Golo, pri grobnici na Golem in na pokopališču na Kureščku komemoracije, ki jih je pripravilo Društvo Odmev Mokrca. Na priložnostnih prireditvah smo obudili spomin na vse domačine in druge borce, ki so v podmokrških vaseh in mokrških gozdovih padli v boju z okupatorjem, na talce in umrle v koncentracijskih

taboriščih. Spominska obeležja smo okrasili s cvetjem, prižgali svečke in se z minuto molka poklonili njihovemu junaštvu. Svečke smo prižgali tudi na samotnih grobovih v mokrških gozdovih.

Društvo Odmev Mokrca

Strmca, Studeno:

Krajevna organizacija ZB NOB Podgura je skupaj z ZB NOB Postojna 16. novembra 2019 v Domu krajanov Strmca pripravila spominsko slovesnost ob 76. obletnici deportacije vaščanov (moških, starih od 15 do 50 let) iz vasi Studeno in Strmca v taborišče Dachau.

Dogodek je s pozdravnim nagovorom začel župan občine Postojna Igor Marentič, predsednik KO ZB NOB Podgura Silvo Gutnik pa je orisal ta žalostni dogodek. Hkrati se je poimensko spomnil vseh krajanov, ki so v taborišču Dachau dali življenje za naš boljši jutri. Deportacija se je zgodila 13. novembra 1943, ko je nemški okupator iz vasi Strmca odpeljal 29, iz vasi Studeno pa enajst vaščanov najprej v Planino v takratni hotel Blažon in jih popisal. Vse razen Ivana Širca, ki so ga sovražni vojaki nad Planino ustrelili, so odpeljali najprej v domobransko vojašnico v Ljubljano, kjer so jih domobranci nagovarjali, naj vstopijo v njihove vrste, sicer bodo poslani v Nemčijo. A jih niso zastrašili. Tako so jetnike strpali v živinske vagone z oznako, da so banditi, in odpeljali v koncetracijsko taborišče Dachau. Po vojni sta vasi pogrešali sedemnajst vaščanov. Iz Strmce jih je v taborišču umrlo štirinajst, iz Studenega pa trije.

Na prireditvi je prisostvoval edini še živeči taboriščnik in vaščan iz Strmce Ivan Jenček. Njegova žena Marija Jenček pa je skupaj z Žensko vokalno skupino Vanda Križaj iz Orehka, harmonikašem Žanom Debenjakom, Marto Simsič, Francijem Tomincem, Ano Horvat in učenci Podružnične šole Antona Globočnika iz Studenega oblikovala kulturni program.

Po slovesnosti je sledilo druženje ob odličnem pasulju, ki ga je skuhal domačin Ivan Bizjak.

Uskovnica:

V lepem okolju Poklјuške planote pri koči na Uskovnici je bilo 1. septembra 2019 slovesno. ZB za vrednote NOB Jesenice in KO ZZB Bohinjska Bistrica sta pripravili srečanje s kulturnim programom v spomin na ustanovitev Jeseniško-bohinjskega odreda. Zbrane je pozdravil začasni predsednik ZB NOB Jesenice Izidor Podgornik, predsednica ZB NOB Radovljica Danica Mandelc pa je spregovorila o pomenu tega srečanja, vrednotah narodnoosvobodilnega boja in predvsem o ustanavljanju Jeseniško-bohinjskega

odreda. Odred je bil ustanovljen 7. septembra 1944. Oktobra istega leta je štel 579 borcev. Za prvega komandanta je štab IX. korpusa imenoval Franca Jernejca - Milčeta, za politkomisarja pa Miha Šušteršiča.

V kulturnem programu sta v besedi in glasbi (harmonika) nastopila Stanka Kaplan Mrak in Jože Spacal, sin slikarja Lojzeta Spacala, ki večino časa preživi na Pokljuki in z ženo Marto skrbi za spomenik padlim borcem na Uskovnici. Za slovesno kuliso s slikami iz narodnoosvobodilnega boja na platnu in glasbo z izbranimi partizanskimi pesmimi sta poskrbela prizadevna člana ZZB Aleksander Jernejc in njegova žena Ivica. Aleksander Jernejc je predsednik KO ZB NOB Podmežakla Jesenice in ima največ zaslug za obnovo partizanske bolnišnice na Mežakli. Na prireditvenem prostoru so prapori, ki so jih izobesili predstavniki KO ZZB, slavnostnemu razpoloženju dali še posebno noto. Po uvodnem delu nas je presenetila Majda Gričar, predsednica KO ZZB Žirovnica, ki je ob spremljavi harmonike zapela pesem Šivala je deklica zvezdo. Njena zasluga je vsakoletna slovesnost ob spomeniku ustreljenih talcev v Mostah pri Žirovnici. Veliko pozornosti je pritegnil najstarejši borec jeseniško-bohinjskega območja Radoslav - Rjavc, ki je pripovedoval o partizanskih hajkah, strahu in obupu, lakoti in mrazu, žalostnih in veselih trenutkih. Na koncu je zadišalo še po obari in žgancih, ki sta jih pripravila oskrbnika koče Stane in Agata. Razšli smo se z obvezo, da ohranjamo vrednote partizanstva in da se čez leto dni spet srečamo na Uskovnici.

Stanka Kaplan Mrak

Radlje ob Dravi:

14. oktobra lani nas je obiskal podpolkovnik Sergej Lemešev, namestnik vojaškega atašeja Veleposlaništva Ruske federacije. Sprejela sta ga Matjaž Tomažič, predsednik ZZ NOB Radlje ob Dravi, in Stanko Naglič, podpredsednik ZZ NOB Radlje ob Dravi in predsednik OO ZB NOB Vuzenica.

Lemešev je obiskal grobove, v katerih počivajo v drugi svetovni padli ruski vojaki. Ob spomeniku na pokopališču Radlje ob Dravi je Sergeja Lemeševa pričakala in mu dobrodošlico izrekla delegacija KO ZB NOB Radlje ob Dravi,

ki ga je tudi pospremila k spomeniku na Županku nad Radljami. Od tam se je naš gost odpravil proti Pernicam nad Muto, kjer so mu sprejem pripravili župan občine Muta Mirko Vošner, predsednik OO ZB Muta Boris Kralj in člani OO ZB NOB Muta.

Ob vsakem spomeniku je Sergej Lemešev vzel vzorec zemlje, ga zapečatil ter opremil s podatki o kraju vzorca in o pokopanem ruskem vojaku. V okolici Moskve namreč gradijo velik spominski park, kamor bo simbolično prenesena zemlja z grobov padlih ruskih vojakov.

Besedilo in foto: Petra Prohart Tomažič

Celje:

V reki Savinji, kjer je voda imela 4,2 stopinje Celzija, se je 1. januarja okopalo 78 pogumnih plavalcev. Najstarejša udeleženka je bila Majda Gričar, predsednica ZZB za vrednote NOB Žirovnica, ki bo letos dopolnila 79 let. K Savinji se je pripeljala iz gorenjskih Doslovč. Letos je sodelovala drugič zapored. Savinja ji je vseeno dala malo vetra: »Zadihala sem se, ker je bolj deroča, kot je bila lani, zato je bilo malo težje. Močno upam, da pridem tudi prihodnje leto. Letos me je spremljal drugi sin, tisti, ki me je spremljal lani, je moral v službo. A je vseeno plaval, bil je predplavalec. Odplaval je in potem odšel delat. Tradicionalnega skoka v Savinjo so se na s soncem obsijani Špici, na delu slalomske proge Kajak-kanu kluba Nivo Celje, udeležili ljubitelji rekreacije, stari od šest do 78 let. Novoletni skok so v Celju prvič pripravili pred desetimi leti. Takrat je bilo deset kopalcev.

Marko Gričar

Rogatec:

6. novembra 2019 je bil po 40 letih odstranjen spomenik Edvarda Kardelja izpred Osnovne šole Rogatec. Odstranitev je bila izpeljana na pobudo občinskega svetnika Fredija Ferčeca (SD), ki je očitno v napačni stranki, in aktualne ravnateljice Alenke Virant (SDS) pod pokroviteljstvom župana Martina Mikoliča (NSi). Spomenik sem pred leti vpisal v register spomenikov.

Viljem Prevolšek, prof.

Trst, Ljubljana:

Predsednik Republike Slovenije Borut Pahor se je ob robu zasedanja dvanajstih predsednikov držav EU oktobra lani v Atenah sešel s predsednikom Italijanske republike Sergiem Mattarello. Pogovor je potrdil odlične odnose med državnikoma in državama.

Predsednika sta se dogovorila, da se bosta leta 2020 skupaj udeležila slovesnosti ob stoti obletnici požiga Narodnega doma v Trstu in tako potrdila iskreno prijateljstvo med dvema sosednjima državama in narodoma. Danes Slovenijo in Italijo povezuje evropska ideja, ki je utemeljena na spravi in sožitju. Predsednika sta se zavzela, da v tem smislu to idejo poudarita s svojo prisotnostjo na slovesnosti v Trstu.

Vir: Urad predsednika RS, foto: Daniel Novakovič/STA

Maribor:

Sekcija za ohranjanje spomina na talce pri Združenju borcev za vrednote NOB Maribor je 2. oktobra pripravila slovesnost v spomin na 2. oktober 1942, na dan, ko je bilo pred 77 leti na dvorišču mariborskih zaporov v enem dnevu ustreljenih največ talcev – kar 143.

Več kot 230 udeležencev se nas je poklonilo v ponosu in spominu na hčere in sinove slovenskega naroda, ki so ljubili svoje starše, žene, otroke, dekleta in so hoteli samo živeti na svojem in za svoje, pa so bili od vsega tega za večno nasilno odtrgani. Pridružili so se nam tudi člani sekcije s Kozjanskega, ki so jih spremljali praporščaki veteranskih organizacij.

Slavnostni govornik mag. Jože Osterman, podpredsednik Zveze kulturnih društev Slovenije, je udeležence slovesnosti v izredno občutenem govoru

spomnil na čase najhujšega okupatorjevega nasilja. Še posebno se nas je dotaknilo njegovo pričevanje o tistih časih in dogodkih, saj je bila med žrtvami okupatorjevih morij za zidovi mariborskih zaporov njegova teta, znana Mariborčanka Slava Klavora. Naših src so se dotaknili tudi učenke in učenci Osnovne šole Franca Rozmana - Staneta, ki so z recitacijami in pesmimi obogatili slovesnost.

Na dvorišču Zavoda za prestajanje kazni zapora Maribor smo pri spominski plošči in zidu, ki še vedno kaže sledi morilskih krogel, usodnih za naše najdražje, položili venec in se v trenutkih tišine poklonili spominu ustreljenih. Zahvaljujemo se vodstvu in delavcem Zavoda za prestajanje kazni zapora za lepo in vzorno vzdrževanje spominskega obeležja in njegove okolice.

Besedilo: Jože Vrhnjak, foto: J. Flander

Maribor:

Združenje borcev za vrednote NOB Maribor je 12. decembra 2019 v dvorani KUD Angel Besednjak pripravilo tradicionalno srečanje predsednikov KO, članov izvršnega in nadzornega odbora. Prisotne je nagovoril predsednik Marjan Žnidarič. Na srečanju so podelili tudi priznanja članom in podpornikom ZB za vrednote NOB Maribor. Komisija za priznanja je prejela enajst predlogov, ki so jih poslale krajevne organizacije.

Priznanja so prejeli: Osnovna šola Prežihov Voranc (predlog podala KO ZB NOB Prežihov Voranc), Martin Kramar (KO ZB NOB Hoče), Branko Medik (KO

ZB NOB Center), Štefka Kamnik (KO ZB NOB Lovrenc na Pohorju), Danica Polajnar (KO ZB NOB Koroška vrata), Majda Potrata (Odbor Društva Dobrnič Maribor), Vladimir Pravdič (KO ZB NOB Ivan Cankar), Ilka Riedl (KO ZB NOB Limbuš - Pekre), Angela Roškar (KO ZB NOB Bresternica - Gaj), Mara Rudolf (KO ZB NOB Košaki) in Pavle Trstenjak (KO ZB NOB Tezno).

Cvetana Golob

ZLOČINI OKUPATORJEV – Golišče nad Jevnico

SS-policija požigala hiše in ljudi v njih

Lani novembra je minilo 75 let, ko so bili v naših krajih storjeni najhujši zločini med drugo svetovno vojno, zločini, kakršnih si danes ne moremo zamisliti. Na našem območju je bilo zelo dejavno narodnoosvobodilno gibanje. Ljudje so množično podpirali partizanski upor proti okupatorju. Žal pa partizanstvu niso bili vsi naklonjeni, imenovali smo jih narodni izdajalci in so sodelovali z okupatorjem. Bilo jih je malo, vendar dovolj, da so izdajali sovražniku vse, ki so sodelovali s partizani. Posledica izdajstva je bila, da so se nemški vojaki kruto znesli nad nedolžnimi domačini, moškimi, ženskami in tudi otroki.

V Dolgi Nogi, sedanji Zgornji Jevnici, so 29. novembra 1944 Nemci požgali Pintarjevo domačijo. V ognju je strašna smrt doletela starejšo gospodinjo Angelo Hvala. Naslednji dan so svoj zločinski pohod nadaljevali v Goliščah, kjer so požgali Končarjevo domačijo. Pretresljivi kriki Končarjevih otrok, ko so jih zajeli ognjeni zublji, so se slišali daleč naokoli.

ko jim je usoda prekinila življenjsko pot. Veselili so se življenja, ki so ga imeli pred seboj, a ga je grozeča pošast v človeški podobi kruto uničila.

V Goliščah so sovražniki požgali še šest domačij, vendar so si ljudje z begom v gozd rešili golo življenje. V Pengretovi hiši so našli bolnega 15-letnega partizana Tončka, ki je ležal na peči. Ustrelili so ga, hišo pa zažgali. Pri Krmelju na Kresniškem Vrhu so svoj žalostni konec v plamenih dočakale tri starejše ženske, požgali so še kmetije pri Aptarju, Vrbcu, Florjanovcu, pri Lukančiču in Setničarju. To nasilje in zločine je nad našimi ljudmi izvajala nemška SS-policija, ki je bila najbolj zločinska formacija tedanje okupatorske vojske. Eno od teh formacij je ob koncu vojne nekje med Kranjem in Radovljico na Gorenjskem zajela partizanska vojska. Njene pripadnike je doletela zaslužena kazen.

Vedno manj je tistih, ki se še spominjajo grozljivih dogodkov, pogorišč in krikov ljudi, ki jih je doletela strašna smrt. In prav je, da se vsako leto ob 29. novembru zberemo na tem kraju ter z osnovnošolci in mlajšimi generacijami obudimo neprijetne spomine in si zaželimo, da se te vojne grozote nikoli več ne ponovijo. Skupaj poskrbimo, da se bo Slovenija razvijala v smeri pravične družbe, v državo, ki bo varna in v kateri bo lepo živeti. Bodimo ponosni na svojo domovino!

V ognju je umrlo šest otrok, starih od šest do petnajst let in njihova mama. Dekle, ki je po naključju prišlo mimo, je doletela enaka usoda. Končarjev oče je bil takrat odsoten. Ko je naslednji dan prišel domov, je zagledal pogorišče, obšla ga je zla slutnja. Zamislite si, kako mu je bilo, ko je na pogorišču zagledal kupček zoglenelih kosti! Mlajši trije niti v šolo še niso začeli hoditi,

KO za vrednote NOB Jevnica

OBLETNICE – Duhovnik Leopold Jurca

Primorski Kraševec krojil zgodovino

V septembru predlani so se pri nas vrstile proslave pomembnih obletnic, tako v Ajdovščini tudi proslava ob obletnici uveljavitve sklepov pariške mirovne konference o priključitvi Primorske k matični domovini iz leta 1947. To me je spodbudilo, da v tem zapisu predstavim Primorca, duhovnika Leopolda Jurco, ki je prav tako pripomogel, da sta Slovenija in Hrvaška v okviru Jugoslavije po vojni znova pridobili večino ozemlja, ki ga je po prvi svetovni vojni po krivični razmejitvi okupirala in zasedla Italija.

14. septembra 2019, ko je v Ajdovščini na obletnico priključitve Primorske k Jugoslaviji in s tem vnovične združitve z matičnim slovenskim narodom potekala slovesnost, je potekala tudi slovesnost vaščanov Kosovelj, ožjih in širših sorodnikov Leopolda Jurce. Slovesnost je bila posvečena odkritju spominske plošče Leopoldu in njegovemu očetu Karlu Jurca na domači hiši, ki je danes last družine Tomaža Bekša.

Oče Karel Jurca, priženjen v Branik na Vipavskem (1875–1918), je bil načrtovalec in urejevalec parkov, kot sanitetni desetnik udeleženec balkanske, vzhodne in soške fronte v prvi svetovni vojni, med vojno pa je zapisoval dnevne dogodke, iz katerih je mnogo let po vojni bila izdana knjiga z naslovom Karel Jurca – vojni dnevnik desetnika. Umrl je ob koncu vojne kot ranjen in bolan avstrijski vojak v italijanskem taborišču.

Leopold Jurca, sin Karla (1905–1988), je bil župnik v Trvižu v Istri, član svečenikov sv. Pavla, župnik, prošt, dekan in prvi ravnatelj semenišča v Pazinu, generalni vikar škofije Koper, stolni župnik in dekan v Kopru, član duhovniške skupine za pričanje pred zavezniško komisijo za razmejitve v Istri med Italijo in Jugoslavijo, dobitnik državnega odlikovanja bratstva in enotnosti Jugoslavije. Zapiske očeta Karla je prepisal in uredil ter pripravil za objavo na Opčinah pri Trstu že leta 1921. Od takrat so zapisi utonili v pozabo, verjetno zaradi stopnjevanja fašističnih pritiskov. Po mnogo letih je ta stričev rokopis našla nečakinja Irena Jurca Sosič z Opčin. V sodelovanju s svojim partnerjem Robertom Petarosom sta uspela knjigo Vojni dnevnik desetnika Karla Jurce izdati šele leta 2008 v Trstu.

Knjiga Leopolda Jurce Moja leta v Istri pod fašizmom je bila napisana v povojnih letih. Izdana in predstavljena je bila javnosti v letih 1978/79. Izšla je pri verski založbi v Ljubljani in je bila predstavljena v Delu 3. februarja leta 1979. Predstavitev je objavil novinar Bog-

dan Pogačnik. Leopold se je rodil v Braniku na Vipavskem. Mladost je z materjo in sestro preživljal na Opčinah pri Trstu. Šolal se je v Trstu, Šentvidu pri Ljubljani in Gorici. Leta 1929 je na Opčinah bral novo mašo. Ker je bila objavljena namera, da bo slovesna maša v slovenskem jeziku, je bil dobesedno izoliran od vernikov, saj so ga obkolili fašisti z bajoneti na puškah. Tako so preprečevali, da se ne bi v javnosti slišala napovedana slovenska beseda. Po odredbi tržaškega škofa dr. Alojzija Fogarja, naklonjenega slovenskim rodoljubom, je bil Jurca, čeprav slovenskega rodu, prav zato poslan v hrvaško Istro in vsa leta je služboval kot upravitelj v župniji Trviž.

Čeprav je bil Slovenec, se je z vso vnemo potegoval za pravice in uporabo hrvaškega jezika med ljudmi in v cerkvi. S Slovenci je brez zadržkov in dosledno uporabljal slovenski jezik. Zato so ga oblasti nepretrgoma zasliševale in preganjale. Tudi kaznovan je bil z globo 500 lir, ker je Slovencem pri maši oznanil, da so prispele naročene knjige Mohorjeve družbe. Na izrek globe se je pritoževal do najvišje sodne inštance in sodbo dobil, tako da mu je bilo dovoljeno celo pridigati in maševati v jeziku domačinov.

S tem slovesom med ljudmi in duhovščino v Istri in tudi med novimi povojnimi oblastniki je bil izbran za sodelovanje v skupini treh dekanov Istre, ki je pred zavezniško komisijo za razmejitev Istre in Primorja med Italijo in Jugoslavijo pričala, dokazovala in zahtevala, da se upošteva avtohtono prebivalstvo, Hrvate in Slovence, ki je bilo večinsko, in se območje priključi Jugoslaviji. Pričevanje pred zavezniško komisijo za razmejitev je potekalo v Pazinu marca leta 1946. Pričevanje duhovnikov, izhajajočih iz ljudstva, je imelo veliko težo v sklepnih pogajanjih med diplomati. Izhod pogajanj je bil do zadnjega negotov za jugoslovansko stran. Pomoč diplomacije Sovjetske zveze je v odločilnih trenutkih izostala, Italija pa je imela na voljo določene tajno sklenjene koncesije z Angleži, ko je italijanski general Badolio leta 1943 nadomestil propadlo fašistično oblast, zapustil nemškega zaveznika in prestopil na stran »zmagovalcev« v septembru leta 1943.

Hrvaška politika tudi danes priznava delež zaslug treh duhovnikov za pridobitve pri razmejitvi, vključno in izrecno tudi zasluge Slovenca Leopolda Jurce, kot znajo povedati hrvaški Istrani. Slovenska država se temu še ni pridružila. Predvidevam, da bodo vaščani Kosovelj in občina Sežana morda uspeli opozoriti državo, da bo opazila pozitivno stran delovanja primorskih »čedermacev«, ki jih je bilo med vojno veliko, tudi podobnih Leopoldu Jurci.

Vitomir Dekleva

SPOMINI

Ljubljanske vojne sirote

Otroci, ki smo v vojni izgubili enega ali nekateri oba starša, smo vse od leta 1948 organizirano odhajali na letovanja. Za to je bila v pretežni meri zaslužna Marija Draksler - Marjana, partizanka in nosilka partizanske spomenice 1941.

Kot načelnica oddelka na ministrstvu za socialno politiko je med drugim tudi za nas vojne sirote skrbela vse do konca našega šolanja. Za marsikoga med nami je bila druga mama, za tiste, ki mame niso imeli, pa pogosto edina. Nesebično se je razdajala za nas in nam pomagala pri lažjem premagovanju številnih težav. Na vsakoletna letovanja smo hodili na morje v objekte Zveze borcev, pogosto v Banjole pri Pulju, tisti, ki so imeli dodatne zdravstvene težave, so šli na letovanje tudi v pla-

Otroci padlih borcev na izletu v Opatiji leta 1955

nine. Letovanja so za nas pomenila posebno doživetje in veselje, spomine še vedno nosimo v svojih srcih, med drugimi tudi spomine na našo Marjano. Marija Draksler je bila Ljubljančanka, rodila se je leta 1903, že leta 1925 pa je postala članica Komunistične partije Jugoslavije, leta 1930 pa tudi članica Mestnega komiteja KPJ Ljubljana in leta 1936 predsednica rajonskega komiteja Šiška - Bežigrad. Že pred vojno je delovala v Delavski ženski zvezi, v organizaciji Rdeča pomoč in v Skoju, zaradi svojega političnega delovanja pa je bila večkrat zaprta.

Po začetku vojne je kot ilegalka nadaljevala delo v Ljubljani, organizirala je ženske in ljudsko pomoč. Ves čas vojne je bila politično zelo dejavna, med drugim je bila članica glavnega odbora Slovenske protifašistične ženske zveze in udeleženka Zbora odposlancev v Kočevju leta 1943. Leta 1942 je bila partizanka v Šercerjevem in Krimskem bataljonu Notranjskega odreda, politično je delovala pretežno na območju Polhograjskih

Vojne sirote na letovanju v Voloskem pri Opatiji leta 1955

Dolomitov, Dolenjske in Bele krajine, od leta 1944 pa tudi na Štajerskem. Njena glavna skrb so bili ženske in otroci. Od leta 1948 do upokojitve je bila zaposlena v zgodovinskem oddelku CK KPS, a otroci smo ostali ves čas njena glavna skrb. Umrla je leta 1973.

Miro Miklič

IMELI SMO LJUDI

Fanika z Blažem in Majdo ob 105. rojstnem dnevu

Fanika Raček

1913–2019

Le dober mesec pred svojim 107. rojstnim dnevom (rojena 10. februarja 1913) je za vedno zaprla svoje oči najstarejša Savinjčanka in ena najstarejših Slovenk ter najstarejša slovenska interniranka zloglasnega taborišča Auschwitz, Fanika Raček. Od nje so se na preboldskem pokopališču dan pred najdaljšo nočjo minulega leta v velikem številu poslovili z vsemi častmi in poslovilnim govorom predsednika Območne organizacije ZB za vrednote NOB Žalec Marijana Turičnika.

»Ko se danes poslavljamo na tvoji zadnji poti, nam spomini kot deroč potok prikazujejo tvoj bogat življenjski boj za svobodo in pravice malega človeka – delavca. Na to nisi pozabila niti med najtežjo življenjsko preizkušnjo v zloglasnem koncentracijskem taborišču Auschwitz, ko si zapisala: »Združimo se vsi izgnani, združimo se vsi tlačani, dom skupni si zgradimo, svobodo zlato proslavimo.« Vse to ti je bilo položeno že v zibelko, saj si se pred skoraj 107 leti rodila v delavski-rudarski družini Vipotnik v Zabukovici, ki je bila del proletarskega savinjsko-zasavskega območja. Zato si že kot najstnica skupaj z družino in prijatelji somišljeniki sodelovala v revolucionarnem delavskem gibanju,« je v uvodu povedal Marijan Turičnik in nato podrobneje orisal njeno življenjsko pot in delo, ki je bilo po vojni močno povezano z borčevsko organizacijo in krajevno organizacijo Rdečega križa v Preboldu.

Od 333 internirank jih je preživelo le 65

Fanika je bila je ena od petih živečih otrok očeta Franca in mame Helene. V letih pred vojno je bila vsa družina na čelu z bratom Albinom in sestro Marijo vpeta v revolucionarno delavsko gibanje in si je tako prislužila črno piko pri takratnih oblastnikih, ki so bili v veliki meri v službi okupatorja. Družina je bila obsojena na internacijo, tudi Fanika, ki se je poročila s Pongracem Račkom, delavskim zaupnikom zabukovških rudarjev. Bili so revolucionarji, skojevci, komunisti in že pred okupacijo so opozarjali, kakšna nevarnost grozi slovenskemu narodu. Skupaj s somišljeniki so bili trdno odločeni braniti svojo domovino. Fanika je bila med redkimi ženami, ki so leta 1941 z možmi odšle v partizane in se vključile v boj proti okupatorjem. Med vojno se je najprej znašla v Starem piskru, bila je izpuščena, nato v ilegali, avgusta leta 1942 je bila aretirana in skupaj s starši odpeljana v koncentracijsko taborišče. Pristala je v Auschwitzu, kjer ni bila več Fanika, ampak oseba številka 16.367, starši pa so bili odpeljani v taborišče na Bavarskem. Od 333 žensk, kolikor jih je bilo skupaj z njo v transportu za taborišče Auschwitz, jih je preživelo le petinšestdeset.

Brez svojih otrok, a z družino

Po vojni sta si z možem zgradila hišo v Latkovi vasi - Hrastju. Oba sta bila družbeno angažirana, Fanika tudi kot prostovoljka pri Rdečem križu, kjer je delovala vse do svojega 95. leta. Ves čas je bila vpeta tudi v delo KO ZB za vrednote NOB Prebold. Kar 45 let, vse od moževe smrti, je živela z zakoncema Majdo in Blažem Jelenom, ki sta bila skupaj s svojimi otroki njena družina. Za Faniko je bila Majda kot njena hči in nasprotno. Svojega še nerojenega otroka je Fanika namreč izgubila v času vojne, ko je bila zaprta v Starem piskru, zaradi trpljenja, bolezni in nevzdržnih razmer v taborišču pa potem ni več mogla imeti otrok, zato je bila Majda zanjo kot hči, vsi drugi pa njeni vnuki in pravnuki, ki so jo imeli nadvse radi. Klicali so jo tetika.

Za svoje delo je Fanika prejela veliko odlikovanj in priznanj, med drugim red zaslug za narod s srebrno zvezdo, Leninovo značko, red bratstva in enotnosti s srebrnim vencem in druga, ki so se nanašala na delo v borčevski organizaciji in Rdečem križu.

S Faniko Raček se je bilo vedno zanimivo pogovarjati, tako kot je bilo zanimivo njeno življenje. Človek je od nje odhajal poln življenjskih resnic, ki so bile rdeča nit njenih spominov, njenega pogleda na svet in sedanje trenutke. Lani ob njenem 106. letu je to spoznal tudi predsednik države Borut Pahor, ki ji je prišel čestitat za rojstni dan. Sedaj je ni več, ostal pa bo spomin nanjo in njeno delo ter težke čase, ko je po slovenskih tleh korakal okupatorjev škorenj in ji vzel svobodo, dostojanstvo, a ji hkrati dal moč, da je preživela ter dočakala svobodo in izjemno starost.

Darko Naraglav

Ivan Prebil - Janko

1926–2019

Ivan Prebil - Janko se je rodil 26. decembra 1926. Imel je šest bratov in dve sestri. Vse je preživel, sestre, brate, drugo svetovno vojno in revščino. Že zelo zgodaj se je moral privaditi življenju na kmetiji, predvsem pa trdemu delu. Živel je v vasici Straža pri Cerknem. Domačija ob reki Idrijci je bila skromna, edini vir preživetja so bili dve njivi, sadovnjak in dve kravi.

Ivan je obiskoval italijansko osnovno šolo, saj je bila slovenska v času fašizma prepovedana. Komaj šestnajstleten je bil leta 1943 zaje in odpeljan v vojašnico v Videm, pozneje pa je pristal v italijanski vojski v mestu Carrara. Zbolel je za pljučnico in bronhitisom, zato so ga poslali v zdravilišče. Samo razumevajočim ljudem se lahko zahvali, da je ozdravel in preživel in tako dočakal kapitulacijo Italije. Bežal je pred Nemci in uspelo mu je z vlakom priti do Trsta in nato do doma. Ko si je opomogel od dolge poti, je želel takoj v partizane, kjer so bili že njegovi trije bratje.

V januarju leta 1944 se je pridružil 1. četi 3. bataljona Brigade Jan-

ka Premrla - Vojka in se bojeval v idrijskem in cerkljanskem hribovju. Zima 1944. leta je bila zelo huda in večkrat je moral broditi po Idrijci, saj so bili vsi mostovi porušeni. Brez pravega obuvala so mu noge krvavele in odpeljali so ga v partizansko bolnico Pavla, ki jo je vodila zdravnica Pavla. Ivan je vse življenje gojil hvaležnost do nje, da ga je rešila pred amputacijo stopal.

Ko je ozdravel, je ostal v bolnici kot član osebja in kurir. V postojanki bolnice Okrevališče 2 je bil skupaj z bratom Antonom, ki je bil komisar postojanke. Nekega toplega junijskega dne leta 1944 so Nemci s pomočjo izdajalca napadli postojanko. Samo pogumu in srčnosti partizanskega stražarja je šla zasluga, da sta rešila vse ranjence in osebje, le njegove sestre Anice Prebil, ki je prinesla hrano in oblačila v postojanko, ne. Komaj 19-letna je padla pod streli Nemcev na Erjavčevi domačiji.

Konec druge svetovne vojne je Ivan s soborci dočakal v vojaški bolnici v Postojni in od tam je odšel v Sežano. Odločil se je za vojaški poklic. Naprej je bil v Ljubljani, pozneje je odšel v Beograd, kjer je opravil oficirsko šolo.

Rad se je vračal v svoje rodne kraje in leta 1959 je spoznal svojo bodočo ženo Bibiano, se z njo leta 1960 poročil in postal oče dveh hčera, Irene in Tatjane. Leta 1971 ga je premagalo hrepenjenje po slovenski zemlji in vrnil se je v Novo Gorico. Družbo so mu v zadnjih letih delali tudi trije vnuki, Ana, Lara in Matic, ter pravnuka Aleksander in Vid.

Katjuša Žigon

Štefan Ošina

1923–2019

2. novembra letos smo na zadnjo pot pospremili Štefana Ošino, udeleženca NOB in najstarejšega člana KO borcev za vrednote NOB Kokrica.

Štefan se je rodil 6. novembra 1923 v vasi Dobrava v takratni občini Spodnji Dravograd očetu Štefanu in materi Mariji, rojeni Štehar-nik. Že kmalu po njegovem rojstvu se je družina zaradi izboljšanja socialnih razmer preselila v Trbovlje, ki so bile v tistem času znane po uporništvu in svojih ponosnih in pokončnih prebivalcih. Štefan je skupaj s sestro Marico in bratom Jožetom otroštvo preživljal v hudem pomanjkanju. Osnovno šolanje do petega razreda in šolanje v takratni meščanski šoli je končal v letu 1939. V decembru leta 1943 je bil prisilno mobiliziran v nemško vojsko in poslan na zahodno fronto v Francijo. Tu je 8. avgusta 1944 v skupini prisilnih mobilizirancev dezertiral na zavezniško stran in bil nato kot vojni ujetnik interniran v eno od takratnih taborišč vojnih ujetnikov na območju Edinburga na Škotskem. 4. novembra 1944 je prostovoljno prestopil v Narodnoosvobodilno vojsko Jugoslavije (NOV) kot borec 5. prekomorske brigade. V tem obdobju je v partizanih spoznal tudi svojo življenjsko ljubezen in poznejšo življenjsko sopotnico – ženo Jožico, doma iz Trbovelj, s katero sta se po partizansko poročila.

Kot vojak NOV Jugoslavije je bil v obdobju do demobilizacije 27. septembra 1946 še v več vojaških enotah, svoj vojaški angažma pa je končal v 17. vzhodnobosanski udarni diviziji, ki je sodelovala tudi v nekaterih najtežjih zaključnih bo-

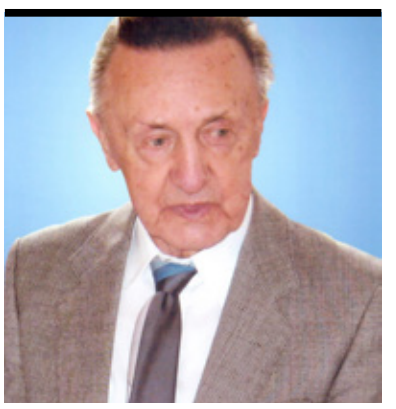

jih osvobajanja Jugoslavije. Takoj po demobilizaciji je začel študirati v takrat novoustanovljenem Zavodu za fizkulturo v Ljubljani in študij uspešno končal v juliju 1947, ko sta se z ženo preselila v Kranj, kjer sta nato zakonsko zvezo tudi formalno še enkrat sklenila pred matičarjem.

Kot navdušen športnik se je Štefan v takratni Srednji tehniški tekstilni šoli v Kranju zaposlil kot učitelj telovadbe, ob delu pa je v Zavodu za fizkulturo v Ljubljani uspešno končal nadaljnje štiriletno šolanje. V tem obdobju sta si z ženo Jožico ustvarila topel dom ter postala ljubeča in skrbna starša hčerama Mileni in Živani in sinu Vladimirju.

Svoj življenjski poklic in delo na področju športa je Štefan opravljal predano, o čemer priča tudi niz velikega števila prejetih odlikovanj in priznanj. Še posebno je bil ponosen na Bloudkovo nagrado za življenjsko delo v športu (1994), na naziv častnega člana Združenja atletskih sodnikov Slovenije (1997) in na zlati znak Atletske zveze Slovenije (2002).

Žal se je v letu 2016 za vedno poslovil od žene Jožice, kar ga je hudo prizadelo. Zadnja leta se je še posebno veselil obiskov petih vnukinj in vnukov, štirinajstih pravnukinj in pravnukov ter že enega prapravnuka.

Damjan Renko

Franc Leskovec - Frenck

1924–2019

Franc Leskovec - Frenck se je rodil 29. decembra 1924 v številni kmečki družini na Lesnem Brdu pri Vrhniki. V četrtem letu starosti jim je umrla mama in zapustila pet otrok. Oče se je znova poročil in mačeha je rodila še sedem otrok. France je kot starejši otrok moral opravljati vsa težaška dela na kmetiji.

Januarja leta 1943 bi se moral pridružiti Dolomitskemu odredu, vendar je zaradi nesreče, zloma noge, namesto njega odšel v partizane brat Maks. Frenck je ostal doma in začel zbirati orožje, raznašati propagandni material in zbirati obveščevalne podatke. Njihovo domačijo so redno obiskovali aktivisti in kurirji ter pri njih imeli sestanke s privrženci NOB, ki so jih kurirji vodili na Krim, ti pa so nato odšli v partizane na Dolenjsko ali Notranjsko. Delo na terenu je bilo težko, saj je marsikateri sosed sodeloval z domobranci. Frenck je želel oditi v ilegalo, vendar so ga zavrnili, ker je bil bolj potreben v terenski organizaciji OF na Dobrovi. Decembra leta 1944 je bil vključen v narodno zaščito in v njej je deloval do konca vojne.

Leta 1946 je Frenck odšel v šolo za rezervne oficirje v JLA in v maju leta 1948 prešel v ljudsko milico. Služboval v Fokovcih pri Murski Soboti, na Bledu, v Cerkljah na Gorenjskem in v Brežicah. Od leta 1962 do leta 1974 je bil vodja po-

družnice Varnost v Kranju. Vsa leta po vojni je deloval v organizaciji ZB NOV in nato v Združenju borcev za vrednote NOB. V KO ZB Cerklje na Gorenjskem je bil 20 let tajnik in nato do leta 2008 predsednik ter je za svoje delo leta 2001 prejel srebrno plaketo Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije.

Od tovariša Franca Leskovca smo se poslovili 14. novembra na pokopališču v Cerkljah na Gorenjskem in se mu zahvalili za vso skrb pri ohranjanju vrednot NOB ter za tovariški odnos do članov.

Božo Janež

PESEM

Odšli so

Odšli so;
z bombami,
s puškami,
s psi.

V globeli gozdni
je ostalo razdejanje.

Ožgane veje,
bunker razdejan,
ob njem ležita
mrtva partizana.

Tišina…
lena smreki
kraka črni vran.

Elka Drolc – Helenka
(Leta 1945 na Velikem Jelniku pri Blagovici)

PREJELI SMO

»Ej stara, kako si?«

Spoštovana gospa Katerina Vidner Ferkov!

V decembrskem glasilu Svobodna beseda sem prebrala vaš prispevek pod naslovom »Ej stara, kako si?«. Seveda se strinjam z vašimi ugotovitvami, toda zabolelo me je vaše naštevanje, kdo se bori za pravice starejših, za socialno področje, za zdravstvo, ki naj bi bilo dostopno vsem, za zakon o dolgotrajni oskrbi, ki naj bi bil pripravljen po meri naših ljudi, nikjer pa ni omenjena Zveza društev upokojencev Slovenije. Toliko je dobrih praks, pri nas pa po nepotrebnem zapravljajo denar za pilotne projekte, ki niso imeli učinka, s tem denarjem bi lahko zgradili kar nekaj domov.

Zahtevamo ustanovitev Urada za starejše, zahtevamo, da se v ekonomsko-socialni svet vključijo organizacije, ki poznajo problematiko starejših, kako se borimo za uskladitev pokojnin, za povečanje odmernega odstotka, za povečanje zmogljivosti v domovih za starejše, za večje število zaposlenih, da ne bomo nazadnje tam, da nam bodo pomagali ljudje, ki niti slovensko ne bodo znali (tuje multinacionalka). Kdo daje pripombe na koalicijsko pogodbo, kdo hodi od vrat do vrat in postavlja zahteve, opozarja na vprašanje bivanja starejših v prevelikih hišah in stanovanjih, da bi končno spoznali možnosti sobivanja in ne bi o tem samo govorili, za povečanje deleža sredstev iz proračuna za pokojnine … in še in še? In tu so naši zlati prostovoljci, ki jih je okoli 3.480 in delujejo v 297 društvih upokojencev. In kaj smo iz podatkov ugotovili? 86 odstotkov pomoči so izvedli naši prostovoljci in le 14 odstotkov druge organizacije. Posebnost našega programa Starejši za starejše je v tem, da pridobimo podatke. Ko človek dopolni 69 let, ga obiščemo in se z njim pogovorimo, kaj in kakšno pomoč bi želel. Razlika je v tem, da ne poiščejo ljudje nas, temveč mi njih. Imamo ogromno podatkov, imamo in ponujamo ogromno pomoči. Seveda pa ne objavljamo raznih zgodb, ki jih je preveč. In še to: starejši ljudje in tisti, ki so zares revni, se ne želijo izpostavljati, mi pa gradimo na spoštovanju in zaupanju. Leta 2017 je Svet Evrope prepoznal program kot edinstven v Evropski uniji in nam slavnostno podelil priznanje državljan Evrope. Prepričani smo bili, da bomo s tem le pridobili priznanje tudi doma, toda prav nič ni bilo od tega. Med našimi ljudmi je največja osamljenost, povečujejo se potrebe po humanitarnih paketih, po dostavi hrane, po pomoči pri hišnih opravilih, po prevozih k zdravniku … in vse skupaj kaže, kot ste že vi ugotovili, da se stanje poslabšuje. Seveda imamo tudi podatke iz tujine, saj sodelujejo na vseh področjih, kjer bi le na kakršen koli način pomagali nam starejšim, pozabljeni generaciji, zato smo tudi uradno izjavili, da »v naši domovini ni lepo biti star«.

Spoštovana gospa Katerina Vidnev Ferkov, še enkrat: zbodlo me je to, da nikjer ni omenjena Zveza društev upokojencev Slovenije, ki se bori in javno izraža zgoraj naštete zahteve in še mnogo več, Svobodno besedo pa bere predvsem naša generacija in mogoče njeni pripadniki pri sebi mislijo, da smo tudi mi pozabljeni. Vsaj v našem Društvu za ohranjanje vrednot v Nazarjah smo v 98 odstotkih upokojenci, in ko prebiramo Svobodno besedo, se utrne misel: ali moramo biti na zelo visoki intelektualni ravni, da veste za nas, toda verjemite, da vedno in povsod se gradi dobrota med preprostimi in dobrimi ljudmi. Mi ne znamo prodirati z osebnimi zgodbami in tako, kot sem napisala, spoštujemo zasebnost, zgodbe pa so tragične. Ne mislimo si delati ugleda s tem, da objavljamo stiske, toda želimo, da smo tudi slišani glede na naša dobra dela, in to tako, da bodo naši ljudje, ki pomoč potrebujejo, zaupali in vedeli, da ne bomo o tem govorili, razen če bodo dovolili ali celo zahtevali.

Želim vam prav prijazno, po vaši meri narejeno leto 2020! Seveda pa čim manj žalostnih zgodb, toda prepričana sem, da bomo z medgeneracijskim sodelovanjem kar nekaj dosegli. To naša ZDUS uresničuje s pomočjo dnevov medgeneracijskega sožitja, ki jih letos znova organiziramo na Gospodarskem razstavišču.

ZVEZA DRUŠTEV UPOKOJENCEV SLOVENIJE
Vera Pečnik, podpredsednica

Odprto pismo predsedniku RS

Spoštovani predsednik RS, gospod Borut Pahor!

Predlagam vam, da imenujete skupino priznanih slovenskih zgodovinarjev, ki naj ugotovijo, kdaj se je za Slovenijo (Jugoslavijo) zares končala druga svetovna vojna in kdaj se je začela in končala morebitna državljanska vojna v Sloveniji. Prepričan sem, da bi ugotovitev zgodovinarjev pripomogla k doseganju nujno potrebne pomiritve med Slovenci glede medvojnega in povojnega razumevanja preteklosti.

Druga svetovna vojna se za Slovenijo (Jugoslavijo) zagotovo ni končala 9. maja 1945. To je datum konca vojnih spopadov za vse države Evrope razen za Jugoslavijo. Jugoslavija je bila edina država Evrope, ki ni imela na ta dan mednarodno priznanih državnih meja oz. določenih s sporazumom med zmagovito četverico (ZDA, SZ, VB in Francijo). Jugoslavija je bila formalno še vedno v vojni s kraljevino Italijo, ki je leta 1941 napadla našo domovino in septembra 1943 sklenila premirje z našimi zavezniki in prestopila na zavezniško stran. Jugoslovanska vojska je maja 1945 okupirala formalno italijansko ozemlje (Primorsko, Istro), ki ga je kraljevina Jugoslavija prepustila kraljevini Italiji z Rapalsko pogodbo leta 1920. Jugoslovanska vojska se je morala pod grožnjo vojnega spopada z bivšimi zavezniki 12. junija 1945 umakniti iz Trsta, Gorice, Goriških brd, Soške doline, Goriškega Krasa). Grožnja zavezniške invazije na Jugoslavijo je zapečatila tudi usodo domobrancev. Šele 10. februarja 1947 je bil v Parizu sklenjen mirovni sporazum z Italijo in zavezniki so nam povrnili del Goriškega Krasa in Sežano, del Goriških brd, Bovec, Kobarid, Tolmin in vzhodno okolico Gorice. Mogoče je to datum konca druge svetovne vojne za Slovenijo (Jugoslavijo). Vendar Jugoslavija je bila še vedno v stanju pripravljenosti na vojaški spopad zaradi Trsta in Slovenske Istre. Šele s sklenitvijo Londonskega memoranduma oktobra 1954 in razdelitvijo ozemlja STO med Jugoslavijo in Italijo bi lahko trdili, da je bila za Jugoslavijo druga svetovna vojna zaključena, četudi je Italija nove državne meje mednarodno pravno priznala šele z Osimskim sporazumom leta 1975. Navkljub začasni državni razmejitvi se je Jugoslavija po letu 1954 obnašala, kot da je zanjo vojna za državne meje z Italijo dokončno zaključena, in je z njo takoj začela sklepati številne gospodarske in trgovinske sporazume. Leta 1955 je bil sklenjen tudi Videmski sporazum o maloobmejnem prometu, ki je olajšal življenje ob novi državi meji. Istega leta 1955 je nastala povojna Avstrija in Jugoslavija je bila med podpisniki Avstrijske državne pogodbe, ki je jamčila Slovencem v Avstriji manjšinske svoboščine. Hruščov je v letih 1955–56 obračunal s stalinistično dediščino v Vzhodni Evropi in se Jugoslaviji opravičil za grožnje z okupacijo v letih 1948–53.

Šele leta 1955 je Jugoslavija dosegla to, kar so ostale države dobile s koncem druge svetovne vojne leta 1945. Tako je lahko začela postopno odpravljati »železno zaveso« z zahodno in severno sosedo, ki sta predstavljali demokratično Evropo. Jugoslavija se je odprla svetu in postala ugledna voditeljica neuvrščenih držav. Potni list je lahko dobil skoraj vsak državljan Jugoslavije in odpotoval na nakupovalni turizem v Trst, Gorico, Celovec ali na delo v Nemčijo. Državna meja pa je ostala pod kontrolo vojske zaradi tihotapstva blaga, orožja, vohunov, teroristov, režimskih sovražnikov in kritikov sistema, ki niso mogli ali smeli prečkati državne meje s potnim listom.

Kdaj pa je začetek in konec državljanske vojne?

Če postavimo tezo, da je med drugo svetovno vojno potekala državljanska vojna, potem so se domobranci borili za zmago nacifašizma, plavogardisti in četniki za zmago kapitalistične kraljevine, partizani pa za svobodno republiko Slovenijo v zvezni Jugoslaviji in seveda za novo, pravičnejšo družbeno ureditev (komunistično, socialistično, krščansko socialistično, krščansko socialno). Resnična državljanska vojna se je verjetno začela po kapitulaciji Nemčije. Domobranci kot del nemške vojske niso 9. maja 1945 položili orožja, ampak so napadli od zaveznikov uradno priznano, jugoslovansko partizansko vojsko. Tudi ustaši in četniki so začeli državljansko vojno proti novi mednarodno priznani Demokratični federativni Jugoslaviji, nato Federativni ljudski republiki Jugoslaviji.

Ali je konec državljanske vojne v Sloveniji in Jugoslaviji z uradno razglasitvijo amnestije avgusta 1945? Ali pa tudi ne. Leta 1990 je predsednik demokratično izvoljene skupščine RS dr. France Bučar na uvodni slavnostni seji objavil, da je državljanske vojne, ki nas je hromila 45 let, konec. Nihče ni ugovarjal! Je torej državljanske vojne konec leta 1990? Če je tako, ne moremo govoriti o izvensodnih povojnih pobojih, ampak o krvavih obračunavanjih nove oblasti s protirevolucionarji, po večini sodelavci okupatorja, pa tudi nekaterimi izmed tistih, ki so samo nasprotovali komunizmu.

Gospod predsednik, samo priznani slovenski zgodovinarji lahko odgovorijo na zgornje dileme. Prepričan sem, da bodo njihove znanstvene ugotovitve, objavljene kot skupen dokument, pripomogle k temu, da bomo zaključili s spori o preteklosti in se končno zazrli vsi skupaj v gradnjo nove lepše bodočnosti za slovenski narod.

Boris Nemec, Šempeter pri Gorici

Odkrivamo

V bistvu sem si to neštetokrat izrečeno besedo izposodil iz reklamnih sporočil za glasilo SDS Demokracija. Demokracija je sicer lepa in pomembna beseda, vendar omenjeno glasilo nima z demokracijo čisto nič skupnega, saj je dobesedno pljuvalnik vsega, kar ne diši po omenjeni stranki. Pooseblja zlo in sovraštvo. Znam brati in vem, kaj govorim in pišem. Tudi poročila, komentarji in izjave vabljenih gostov na Novi 24TV odražajo bedo desničarske politike. Berem in poslušam žaljivke na račun predsednika vlade Marjana Šarca, nekdanjega predsednika predsedstva republike Milana Kučana, predsednikov koalicijskih strank in njihovih poslancev, čez narodnoosvobodilni boj in na vse obdobje od leta 1945 do 1991, ko je bilo po njihovem vse sivo in svinčeno.

In da se povrnem k besedi naslova svojega članka, »odkrivamo«. V vsaki številki »odkrijejo nekaj šokantnega« in pompozno objavljajo naslove knjig samooklicanih raziskovalcev »strokovnjakov svetovnega slovesa«, kot so Rado Pezdir, Igor Omerza in pred časom Roman Leljak. »Odkrivajo« vse, kar je povezano s partijo, obveščevalnimi službami, Mačkom, Kučanom, Dolancem, narodnoosvobodilnim bojem itd. Po svoje zanimiva »odkritja«!? Nič pa o domobranskih zločinih, nič o zločinih Črne roke, nič od niča. Seveda te teme teh raziskovalcev ne zanimajo. Prav šokantno, tudi študijskega centra za narodno spravo ne. Tam odkrivajo toplo vodo in gnojnico, da jo lahko zlivajo po partizanstvu in narodnoosvobodilnem boju.

Zanima jih delovanje in financiranje Teritorialne obrambe iz obdobja od konca šestdeset let do začetka osemdesetih. V knjigi Kriminalni temelj TO in NLB sta baje »šokantna dejstva« odkrivala Pezdir in Omerza, pri čemer pa mi nekaj ne gre skupaj. V TO smo leta 2018 praznovali okrogli jubilej, 50-letnico TO. Vaši politični vzorniki in nekateri politični veljaki na desnici pa so vsej vesoljni Sloveniji razlagali, da TO ni toliko stara. Nekdo od vas kot po navadi hudičevo grdo laže.

Pezdir in Omerza, verjetno ne bereta mojih člankov, da nista nič reagirala, ko sem vama pred časom v enem od svojih člankov dal pobudo in namignil, da bi raziskala, kam je poniknilo krepko čez 143 milijonov nemških mark od prodanega orožja v prvih letih naše osamosvojitve. To pa očitno vaju ne zanima. Tako kot v uredništvih Demokracije in Nove 24TV se bolj veselita podatka, koliko so v Kliničnem centru v Ljubljani leta 1980 v času Titovega zdravljenja pojedli in popili in kdo je plačal to vsoto. Verjetno pa bi do onemoglosti iskala dokumente po vseh mogočih arhivih, če bi sumila, da so v tej orožarski aferi sodelovali Kučan, Dolanc, Ribičič, Potrč, Stanovnik, Maček, Smole, Kavčič.

Priporočam vama odlične knjige, v katerih je vse dokumentirano, da vama olajšam delo. Gre za knjige Branka Praznika z naslovom Trgovci s smrtjo, Matjaža Frangeža Kaj nam pa morete, Mateja Šurca Prevarana Slovenija in trilogijo V imenu države Mateja Šurca in Blaža Zgage. Jaz imam te knjige in vama jih lahko posodim, če so morda ostale zažgali, tako kot so hoteli zažgati barabini Kučanovo biografijo avtorja Boža Repeta. Da pridemo vendarle enkrat do »šokantnega dejstva«, na katere račune je poniknil denar od matere vseh afer v Sloveniji in na katerih računih je pristal. Zanima me kot državljana in veterana vojne za Slovenijo. Ne iščita podatkov v državni blagajni, tja je bilo nakazano samo 10.000 nemških mark. Kje je preostala vsota? Bosta zmogla? V Demokraciji bodo lahko odkrivali »šokantno novico«. Ne bojta se. Vaju je toliko v hlačah? Naj končno zmaga resnica!

Srečko Križanec, Štore

JUBILEJI

90 let Štefke Pristovnik

Novembra lani je visok jubilej praznovala Štefka Pristovnik, vsem poznana kot Jugova Štefka. Naša organizacija ZB pri pripravi proslav v počastitev dogodkov druge svetovne vojne na tem območju vsa leta dobro sodeluje z Jugovimi.

Predsednik OO ZB Slivnica - Hoče Boris Demšič se je s Štefko dogovoril za srečanje 14. novembra. Delegacijo smo sestavljali predsednik Boris Demšič, Simona Šifrar in Peter Kovaček, iz organizacije ZB Fram pa sta bila predsednica OO ZB Fram Zdenka Čretnik in Ludvik Skerbič.

Ko smo prišli v Ranče, nas je Štefka z veseljem pričakala. Dobrodošlico nam je zaželela tudi njena hči Darinka. Prvi je slavljenki voščil Boris Demšič in ji izročil skromno darilo. Voščilu smo se pridružili še drugi. Štefka nas je nato prijazno povabila v prijetno toplo hišo. Posedli smo za mizo, hči Darinka nam je postregla z vinom in prigrizkom. V prijetnem pogovoru smo se dotaknili tudi nesrečnega obdobja med drugo svetovno vojno, ki je Štefko in njeno družino za vselej zaznamovalo, v glavnem pa smo se pogovarjali o prijetnih stvareh. Pri Štefki smo bili približno dve uri in ob slovesu se nam je zahvalila za pozornost.

Besedilo in foto: Simona Šifrar

97 let Olge Bažec

Lani 24. novembra je naša članica Olga Bažec, rojena Šteblaj, praznovala svoj 97. rojstni dan. Ob tej priložnosti smo jo obiskali v Robu, kjer živi pri hčeri Sonji. Našega obiska se je zelo razveselila, saj nas je zelo pogrešala.

Olga se je že kmalu po okupaciji pridružila odporniškemu gibanju. V drugi polovici leta 1942 je postala sekretarka aktiva SKOJ in Zveze slovenske protifašistične mladine na Golem. Kot aktivistka je delovala vse do konca vojne. Med drugim je na osvobojeno ozemlje v Belo krajino vodila otroke, ki niso smeli ostati doma zaradi nevarnosti, ki jim je grozila zaradi delovanja njihovih staršev v narodnoosvobodilnem boju.

Med obujanjem spominov nam je pripovedovala tudi vesele zgodbe. Povedala je, da je na mitingih zelo rada plesala in da bo zaplesala tudi čez tri leta, ko bo dopolnila sto let. Želimo ji zdravja in naj se njena želja izpolni.

Društvo Odmev Mokrca

75. obletnica osvoboditve

Obveščamo vas, da bo Zveza združenj borcev za vrednote NOB Slovenije kot osrednji zgodovinski dogodek tega leta praznovala 75. obletnico osvoboditve. Slogan tega prelomnega dogodka je: **»Zmaga. Svoboda. Slovenija.«**

Osrednja dogodka ob praznovanju obletnice bosta slovesnosti ob dnevu zmage **v Ljubljani**, in sicer v soboto, 9. maja 2020 ob 14. uri na Trgu republike, in **na Poljani pri Prevaljah** ob obletnici zadnjih bojev druge svetovne vojne na evropskih tleh v soboto, 16. maja 2020, ob 11. uri pri spomeniku Svobodi in miru.

75 LET
ZMAGA. SVOBODA. SLOVENIJA.

VABILA

Slovesnost v Sedlarjevem

Člane Združenja borcev za vrednote NOB Celje vabimo na slovesnost, ki jo prireja Združenje borcev za vrednote NOB Šmarje pri Jelšah ob 76. obletnici prihoda XIV. divizije na Štajersko in ob 75. letnici prihoda brigade, formirane v SZ, v Slovenijo, 9. maja 1945. Prireditev bo **7. februarja 2020 ob 10. uri** pri spomeniku NOB v Sedlarjevem.

Na proslavi bodo prisotni tudi udeleženci Društva za ohranjanje spomina na pohod XIV. divizije na Štajersko iz Laškega in pripadniki Slovenske vojske, ki bodo ob 11. uri krenili na pohod proti Gračnici. Slavnostni govornik bo dr. Tone Kregar, direktor muzeja novejše zgodovine Celje. Odhod avtobusa izpred Glazije v Celju bo ob 8. uri, z običajnimi vmesnimi postanki glede na prijave. Prevoz in kosilo staneta 15 evrov, sam prevoz pa 8 evrov na osebo. Prijave skupaj z vplačilom zbirajo krajevne organizacije ZB za vrednote NOB in pri Združenju ZB NOB Celje, Gledališki trg 2, v ponedeljek, 3. februarja 2020, od 10. do 11. ure. Informacije na telefonski št. 041 734017 in na elektronskem naslovu brane.feldin@gmail.com (Brane Feldin).

Komemoraciji na Frankolovem in v Gračnici

Komemoracija pri spomeniku talcev na Frankolovem bo **8. februarja 2020 ob 11. uri**, komemoracija pri spomeniku »Živi zid« na Gračnici pri Rimskih Toplicah pa bo 9. februarja 2020 ob 11. uri.

NAGRADNA KRIŽANKA

Rešitve križanke pošljite do 15. februarja 2020
Trem izžrebanim reševalcem bomo podarili knjigo.

SVOBODNA BESEDA

Izžrebani reševalci križanke iz 49. številke časopisa Svobodna beseda

1. Marko Kožar
Male Lašče 70, 1315 Velike Lašče
2. Barbara Čeh
Drešinja vas 4/b, 3301 Petrovče
3. Andraž Černigoj
1. maja 5, 6230 Postojna

Rešitve križanke:
GORSKI TEK, ELEKTRODA, RIDA, KRIS, OV, LEANKA, NATIK, TČ, ALTRUIST, OTAVA, VELIKO DOBRE VOLJE, ETALON, LOKVE, TEN, AKER, ŠOLA, CVENK, PLAC, JOGI, NASA, AIR, PEK, V LETU, VŠITEK, RIBNIK, OČNIK, KEJ, ENAČBA, NAAPRILJENJE, ROV, ER, OEFOVCI, VRT.

Geslo: VELIKO DOBRE VOLJE V LETU

Geslo križanke napišite na dopisnico in jo pošljite na naslov: ZZB NOB Slovenije, Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana, s pripisom »nagradna križanka«, do 15. februarja 2020.

Ime in priimek:

Naslov:

Geslo 51. številke SB:

29.2.1920 PODNANOS - 26.2.1943 BRINOV GRIČ

SVOBODNA BESEDA	ZASTOPNIK V PARLAMENTU	PRIPADNIK ABRONOV V GANI	RJAVA KOBILA	DOLOČEVALNIK HITROSTI, METRONOM	VRSTA VRBE, IBA	ZVONKO IVANUŠIČ	GLAVNO MESTO GRČIJE	ŽENSKA, KI NI DOMAČINKA	POBITA ŽENSKA, POKLAPANKA	ANTON JANŠA
UDELEŽENKA ENOBEJA										
MOŠKI, KI KAJ OBJAVI										
TATINSKA PTICA						RUSJANOVA LETALA / SRNJE MESO				SVOBODNA BESEDA
PREPADNO PODROČJE STOKAVEC, JAMRAČ					MATERIJA, TVAR / POMIRJEVALNO SREDSTVO					LUŠČILEC BUČNEGA SEMENA
RASTLINA, KI NIMA CVETOV IN SE RAZMNOŽUJE S TROSI	PLAČILO ZA PREVOZ	INDIJANCI (SLAB.)	AVARI	TURŠKO JEZERO / FRANC. KOVANEC (IZ: USO)			EG. BOG (IZ: NOMA) / NADAV, NAPLAČILO AVANS			SUMERSKI BOG NEBA (IZ ČRK: UNA)				
								EMA (LJUBKOVALNO)		INTEGRIRANO VEZJE / GRČA, HRGA				
IGRALEC ODBOJKE								OBROČEK, PRSTAN / POT ZA GOVEDO (NAREČNO)						
BRADAVICA (IZ ČRK: UVAREK)						ALOJZ GRADNIK / BRIT. GLASBENIK CLAPTON			RAVNALEC / NEUPORABA					
ORGANI VIDA				MOŠKI STARŠ, ATA			OSEBNI ZAIMEK / GRŠKI TROJANSKI JUNAK				RDEČI KRIŽ		GORSKA VERIGA V JULIJSKIH ALPAH	PRVI ELEKTRONSKI RAČUNALNIK (IZ: CAINE)
RUDI KOSMAČ			INDIJSKI PISATELJ (RADŽA; IZ: ORA)	MAJHEN ODER	GRŠKA BOGINJA PRAVICE, DIKA	FR. SKLAD. (MAURICE; IZ: LEVAR) / IR. MESTO (IZ: SANA)					ŽIVALSKE TACE / SKUPINA PTIC V LETU			
GESLO												LASNO BARVILO, KANA	OSKAR NEDBAL / DEPARTMA V VZHODNI FRANCIJI	
ŠIRJENJE, IZŽARE-VANJE										AFRIŠKA LJUDSTVA (IZ: ANIKA) / OMAR NABER				
PTICA SEVERNIH MORIJ, ALK						REKA V JUGOVZHODNI AVSTRIJI V LABOTNIŠKI DOLINI, LAVANT								
ANTON INGOLIČ			ZNIŽANI TON C				PREBIVALEC BIBLIJSKEGA KANAANA							

UTRINKI – 77. obletnica padca Pohorskega bataljona in 78. obletnica dražgoške bitke

77. obletnica padca Pohorskega bataljona

Mnogo ljudi se je udeležilo spominske slovesnosti ob 77. obletnici padca Pohorskega bataljonab 4. januarja letos pri Treh žebljih na Osankarici na Pohorju. Prišle so številne organizacije, društva, člani ZB za vrednote NOB in posamezniki, ki so znova potrdili, da ni zamrl spomin na pohorske junake in Alfonza Šarha ter njegove sinove, stare 13, 15 in 17 let. (Več o slovesnosti v prihodnji številki).

Dražgoška bitka

Osrednja slovesnost 63. prireditve Po stezah partizanske Jelovice ob 78. obletnici dražgoške bitke je bila pri spomeniku v Dražgošah 12. januarja 2020. Udeležilo se jo je več kot pet tisoč ljudi. Slavnostni govornik je bil pesnik Ervin Fritz. Planinska društva so iz različnih krajev organizirala tudi deset vodenih pohodov, najdaljšega, 41. spominskega pohoda Po poti Cankarjevega bataljona s Pasje ravni v Dražgoše se je udeležilo 297 pohodnikov. (Več v naslednji številki Svobodne besede).